

ጀቤ መጠናኸሪ ዶስ መፍረሲ ሓሳብ ሒዞ መግኑ?

መእተዊ

ሜጀር ጀነራል አበበ ተክለሃማኖት(ጀቤ) ናይ ጉብሩ መፅሓፍ አመልኪቱ ኣብ ውራይና ዝዘርግሐ ፅሑፍ ምስንብብኩ ሕውስውስ ዝበለ ስምዒት ኢዩ ኣሕዲረ:: ጀቤ ካብዘም ብጣዕሚ ዘኸብሮምን ዝምክሐሎምን፣ ብኣካል ብምፍላጠይ ድማ ከም ዕድለኛ ገይረ ዝቐፅሮምን ተጋደልቲ ዝሰራዕ ኢዩ(ኸኸውን ዋላኳ ኣብ ኣቀራርብኡ ዝተፈለየ ሓሳብ ይሃልወኒ እምበር ዘለኒ ክብሪ ኣይቐንስን):: ነቲ ፅሑፍ ኣንቢቦ ምስወዳዕኹ፣ ብወሰን ኮይንካ ካብ ዝወናጨፍዎ እናመመኻ ምውሳድ ዶ ይሓሸ ወይስ ኣብቲ ከይዲ ምውሳኢ ብዝብል ሓሳብ ተወጢረ ነይረ:: ሓደ ዓርኪይ እውን ከምኡ ጀቤ ኣብ ዝፀሓፎ ተደራሽ ዝገሕተርኩዎ ኣላ'ሞ ተንብበለይ ክልእክልካ ኢዩ እንትብሎ ታይ ኣእተወካ፣ ሰበሶም እንትፈሓፍሑ/እንትጨራገዱ ብወሰን ኮይንካ ምዕዛብ ኢዩ ዝሓሸ ዝብል ምኽሪ ኢዩ ሸው ዘበለለይ:: ኣብ መዋዳእታ ግና እቲ ዝፈሓፍሑሉ ሓሳብ ኣብ ተግራይን ተጋሩን ዘሎ ኣተሓሳስባ ምፅላው ኣይተርፍን እሞ ብወሰን ኮይንካ ካብ ምዕዛብ ኣብቲ ምጉት ዝመስለንን ዝስመዐንን ፈኒወ ክሓልፍ ወሲን:: በዚ መሰረት ድማ ንዛ ዝተሰዕብ ፅሑፍቲ ኣዳልዮ::

ብጣዕሚ ንሕብነሎምን ኣሰሮም ክንክተል ኮትእም እናለካዕና ዝግበናን መረሕቲ ህወሓት ካብ ዕላዊ ስምም ምስ ሳጉኣም ኢና ተላሚድና:: በሓሳብ ብዝፈጠርናዮ ቅርበት ድማ ኣቲም ተይኮነስ ከም ኣያታትና ኣታ እዩ ዝቐንዐና እሞ ንሜጀር ጀነራል አበበ ጀቤ፣ ንጉብሩ ድማ ኣታ እናበልኩ ኢዩ ክፅውዖም ወሲን:: ከምኡውን ዋላኳ ትካልን ሰብን ብዕላዊ ስም ምፅዋዕ ዝመርፅ ንኹን ኣብ መንብብቲ ምድንጋር ንዘይ ምፍጣር ነዚ ፅሑፍ እዚ ክብሃል ንዘም ፖለቲካዊ ሓይልታት ኤርትራ ሻዕቢያ(ህግሓኤ-ህግዴፍ)፣ ጀብሃ(ግሓኤ) ዝብል ስሚት ክጥቀም ኢዩ::

1. ሓፈሻዊ ርኢቶ

ናይ ተጋሩ ውድድርን ትክንን ንውሽጢ እምበር ንደገ ዘማዕድው ኣይኮነን:: ንዘይ ኩነታት ዘንበቡ/ዝተዓዘቡ መሳፍንት ሸዋ ድማ ድሕሪ መስዋእቲ ሃፀይ ዮሃንስ ኣፀቢቐም ተበሊዖም ኢዮም:: ግዝእት/መሬት ካብ ሓደ ናይ ትግራይ መስፍን ናብ ካሊኦ እናሰልዑ ብምሃብ እቶም መሳፍንቲ ከዩይዕርዩን ሓድነቶም ኣደላዲሎም ናይ ማእኸላይ መንግስቲ ወንበር ይግብኣና እዩ ኢሎም ከይነሓንሑን ምእንታን ኣብ ውሽጣዊ ንሕንሕን ትክንን ክፅመዱ ተገይሩ ኢዮ:: ኣብ ማእኸል ዓዲ ሓደ ትግራዊ ተኮይኑ ፍርሕዎ፣ ክልተ ተኮይኖም ግና ሕደግም/ግደፍም ሰበሶም ሰለዝባልው ኣባና ኣይበፅሑን ዝብል ኣባሃላ ኣሎ:: ንሓባራዊ ረብሓ ተግሂሎ ደቐቐቲ ኣፈላላያት ሸለል ክንዲ ምባል ወይ ድማ ኣፈላላይ እንተጋጥም ህድእ ኢልካ ክንዲ ምእላይ ኣብ ዘይኮነ ምትህልላኽን ትክንን ብምእታው ውፅኢቲ ሓባራዊ ረብሓና ዝነገድ/ዘዕንው ይኹን:: እዘይ ዝተዓዘቡ ገብረ ሂወት ባይኮዳኝ ህዝቢ ትግራይ «እርስ በርሱ መስማማት ስላጣ ተበላሽ እንጂ... ትግሬን የሚያህል ትልቅ ያርበኞች ነገድ እርሱ በርሱ ከተስማማ ዘንድ [ምኒልክ]ሊጎዱት ኣይኹሉም» ይብሉ:: ኣብ እዋን ምንቅስቓስ ቀደማይ ወያነ ግና ንውሽጢ(Inward looking) ተዘይኮነስ ንደገ ዝርኢ(Forward looking) ሓይሊ ተፈጢሩ ነይሩ እዩ:: ኣብ እዋን ምንቅስቓስ ቀደማይ ወያነ ኣብ ሞንጎ ብባሻይ ጉግሳ መንገሻ ዝምራሕ ናይ ጋባት ምላሽ ሓይልን ብብላታ ሃይለማርያም ረዳ ዝምራሕ ናይ ድድባ ደርግዳጀን ሓይልን ናይ ሓሳብ ኣፈላላ ተፈጢሩ ነይሩ እዩ:: ይኹን እምበር መረሕቲ ምንቅስቓስ ቀደማይ ወያነ እቲ ሓባራዊ ፀላኢና ሓድነትና ኣደልዲልና ሓቢርና ንቃለሱ፤ እቲ ኣብ ሞንጎና ዘሎ ኣፈላላይ ግና ግዘ ሂብና ህድእ ኢልና ክንፈትሖ ኢና ኣብ ዝብል ውሳኔ ይበፅሑ/ይስማዕምዎ:: ነቲ ውሳኔንዳም ድማ ብመሓላ ክእስር ገይሮም መሓላ ገረብ ማይደርሁ ናትብሃለ ይፅዋዕ ኣሎ::

ግና ህወሓት ነቲ ብቐዳማይ ወያነ ዝተጀመረ ሓባራዊ ረብሓ ምቕዳምን ውድድርካን ትክንካን ንደገ ምግባርን ክንዲ ተማዕብሎ ካብ ኣብ ፅባሕ መስዋእቲ ሃፀይ ዮሃንስ ዝነበረ ኣብ ሞንጎ መሳፍንቲ ዓሌታዊ ትክንን ንሕንሕን ብሓደ ብርኪ ኣውራዳ ከባቢያዊ መልክዕ ብምትሓዝ ንዳሓር መሊሳቶ:: ህወሓት ድሕረታት ማሕበረሰብ ዝትብለፅን ተገውድን(Exploit and Capitalize ዝተገብር) ውደብ እዩ:: በዚ ምኽንያት ድማ ኣብ ውሽጢ ህወሓት ዝነበሩ ናይ ኣካይዳን ሓሳብን ኣፈላላያት

እንተጋጥሙ ንግዚያዊ ፖለቲካዊ ከስቢ ተባሂሎም ብኸባቢያዊ መልከዕ ይፍረጁን ይጸለዩን ስለዝነበሩ ነቲ ኩነታት ተኳሲሒ ክኾን ገይራቶ እያ ። ናይ 1993 ናይ አመራርሓ ህወሓት ምፍንጫል ተኸቲሉ ድማ ብልምዓት ስም ከባቢያዊ ውዳበታት ብምፍጣር ነቲ ሓባራዊ ረብሓ ዘየቀድም ውሽጣዊ ንሕንሕ። ትክንን ውድድርን ትካለዊ መልኪዕ ክሕዝ ተገይሩ ኣሎ። ኸዚ ድማ ዝገደደ ናብ ዓፅሚ ምቕፀር ተባሂሉ ኣሎ።

ቅድም ክብል ኣብ 1993 ገብሩ ንትግራይ የዳልው ኢዩ፤ ኣብ ትግራይ ምስ ዓቕምና ዘይመጣጠኑ ትካላትን ፕሮጀክትታትን ሓንጻውን ወጢኑን ይንቀሳቐስ። ብወረዳ ደረጃ ከይንውድብን ከይነልምዕን ካብ ትግራዊይነት ዝተሓተን ብትግራይ ደረጃ ዝተጣየሸት ማልት እናሃለየት ብወረዳ ደረጃ ናይ ልምዓት ማሕበራት ምጥያሽ ኣድላይ ኣይኮነን እናበለ ኣገዱና ዝብሉ ክሴታታት ይቀርቡ ነይሮም። ኸዚ ድማ ገብሩ ንትግራይ ኣዳሊኻ ከምዘይትባሃሉ ዓደልቲ ሰርተፊኬት ወዲ ወሰንን ወዲ ኣሚንን ኮይኖም ተገልቢጦም ንገብሩ ምስ ህዝቢ ትግራይ ከጓንይዎ ይፍትኑ።

ኣብዙ ቀረባ እዋን ፌስ ቡክ ዘፋለጠና ሓደ ዓርኪይ መምህር ሙሉወርቅ ንዓና ዘሕልፎ መልእኽትን ምኽርን ኣሎ ኢሎም ዓዲሞምናታ ኣለውሞ ተረኽብ ይብለኒ። ተጋሩ ከም መናእሰይ ኣብ እግሪ ዓብዪ ዓዲ ኮፍ ኢልና ምኽሪ፣ ልምድን ትምህርትን እንወስደሉ/ንቐስመሉ ዕድል የረኽብናን እሞ ነዚ ተባብሮ ወሲዱ ዝመከር ዓብዪ ዓዲ እንትርከብማ የሕጉስ ኢሎ ነቲ ዕድመ ኣኸቢረ ይርከብ(ነቲ ትሕተና ዘሎ መንእሰይ እምበር ኣንሕናኻ እቲ ዕድል ተይረኽብና ብደንበርበርን ተንክርክርን ኣብዙይ በጊሕና ኣለና። ናትናን ልዕሌና ዝነበረ ትውልድን ኣሰር ኣያታቱ ንምኽታል ድልው እኳ እንተነበረ ካብ ኳርቻ ስልጣኑ ኣርሒቐ ዘይሓሰብን ዘይእምትን ኣመራርሓ ህወሓት ነቲ ዕድል ኣምኪንዎ ኢዩ። ውፅኢቱ ድማ ዓድን ህዝብን ኣብ ኣፍ ደገ ቅልውላው ኮይኑ መናዕ ኢሉ ዝሪኣን ዘተስፉየሉን ሰብ ምስኣን ኮይኑ ኣሎ)። ናብቱ ዘልዓልኩዎ ውራይ ከምለስ እሞ፣ ወዮ ምኽሪ ክንሰምዕ ዝተባሃለሉ ዕድመስ ለካ ኣንገር ገብሩ ዝግበር ዘመቻ ኢዩ ነይሩ። እቲ ዝገርም ድማ ኣንሕና ምህላውና ምስተፈለጠ እቲ ወግዲ ምቁራፁ ኢዩ። በቲ ኩነታት ግርም ይብለኒ እሞ ነቶም ዘምፅእዎ ኣዕርኽትና ኣቲም ደቀይ ኣንሕና ሽማግሌ ዓዲ ሓሪሙና ዘሎ ሰባትስ ታይ ከይንብሎ ሰጊእኹም እዩ ወግዑ ተይወድኣይ ዝትወስድዎ? ሰሚዕና ክነኸድ እምበር ንመምህር ሙሉወርቅ ክንመግት እኮ የመገእናይ ይብሎም(ናይ ገብሩ መፅሓፍ ካብ መምህራይነታ ሓሊፉ ስብእና ደቂ ሰባት እውን መዐቀኒት ትኹን ከምዘላ ኢዩ ዘመላኸተና ዘሎ)። ቀደሙውን ተጋሩ ንዙይ ኣይተዓደልናን ዝብል ስምዒት ኣሕዲረ ነይረ እዩ፣ ድሕሪ መምህር ሙሉወርቅ ግና ተስፋይ ተፀንቂቐ። ንተጋሩ መናእሰይ ካብ ውግንናን ስግኣትን ነፃ ዝኾነ ካብ ዓብይቲ ዓዲ(ሽማግሌታት ዓዲ) ምኽርን ልምድን ናይ ምርካብ ዕድል ፀቢብ እዩ፣ ድሕሪ ደጊም ካብ ሕሉፍ ታሪኽን ዓወትን ወለድናን ኣያታትናን ባዕልና መሚና ንወስድ ዝብል መርገባ ኣፅኒዐ ኣለኹ። ምናዓ ድማ እቶም እነኸብርዎን፣ ብጀግንነቶምን ህዝቢ ትግራይ መሪሖም ብዝሓፈሱም ዓወት እንምክሐሎምን ኣሰሮም ክንኸተል ከም ተባዕታይ ሂበይ(ጫቕት) ኮትኣም እናለካዕና ዝነበርና መረሕቲ ህወሓት ስብእንእም ይምሕምሕ ስለዘሎ ንዓና ንክምዕዱ ዘለዎም ሞራላዊ ብቕዓት ትሑት እዩ።

ገብሩ ሕሉፍ ናይ ቃልሲ ሂወቱ ፅሑፉ ዘርጊሑ ኣሎ። ገብሩ ዝተሳተፈሉን፣ ዝረኣዮን ዝሰምዎን ኣብቱ እዋን ብዝነበሮን ኸዚ ብዝበፀሐን ፍልጠትን ኣረዳድኣን መሰረት ገይሩ ናይ ቃልሲ ታሪኹ ኣስፊሩ ኢዩ። ሓደ ናይ ገብሩ መፅሓፍ ምዕቡል ጎኑ ኣብቲ እዋን ዝነበረ ምንቅስቃስ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ብሙልእነትን ብዝተኸለለ መጠን ካብ ወገናውነት ናፃ ኮይኑ ከዘንትው ምኽኣሉ እዩ። ህወሓት ናይ ኢዴዮ/ኢዴህ፣ ታሓሕት- ጠራናፊት፣ ግጥላት ወዘተ ታሪኽ እናመመየትን በፀላእነትን እናፈረጀትን እያ ትዝንተወልና ፀኒሓ። ገብሩ ነዚ ሰይርዎ እዩ። ህወሓት ኣሸንጓይ ዶ ታሪኽ ህዝቢ ትግራይ ብሙሉእነት ክትፅሕፍስ ናይ ሰረሕቲ ቅያ ዝኾኑ ኣባላታ እውን መሚያ እያ ተውፅኦ። ንገብሩን ንሰዩን ካብ ታሪኽ ንምግላል ተባሂሉ ናይ ህወሓት ታሪኽ ከመይ ጎዶሎ ኮይኑ ከምዝቐርብ ዘሎ ጀቤ ከም ኣብነት ገይሩ ኣቕሪቡልና ኣሎ። ኣብ ኢትዮ- ኤርትራ ጦርነት እውን ካብቶም ካብ ህወሓት ናብ መከላኸሊ ሃገር ዝኣተዩ ወታደራዊ መረሕቲ ውሽጢ ኣባላት ኮማንዶ ፖስት ዝነበሩ ጀብን ፃድቃንን

እየም፡፡ ህወሓት ግና ንዓላቶም ካብ ታሪኽ ንምግላል ተባሂሉ እቲ ታሪኽ/ቅያ ብኸልኦት ኣባላት ኮማንድ ፖስት ብዘይነበሩ ወታደራዊ መራሕቲ ከዝነተው ገይራቶ እያ፡፡ ካልኣይ ናይ ገብሩ መፅሓፍ ብጭብጥ መረዳኢታት ዝተደገፈ እዩ፡፡ ሳልሳይ ገብሩ ኣብቲ እዋን ዝነበረ ኩነታት/ዓውዲ(Context) ብዘርእይ መልኪዑ እዩ ኣቕሪቡዎ፡፡ ኣብ ሕድሕድ ታሪኽ ነቲ ዝነበረ ኹነታት ብዝግባእ እናገለፀን ብመረዳኢታ እናደገፈን እዩ ዘቕረቦ፡፡ ኣነ ሰባት ንምንታይ ንገብሩ ዓውዲ ብከዋል ከምዝኸሰዎ ኣይርዳኣንን፡፡ ኣብ ኣመዛዝናን ድምዳሞን ካብ ገብሩ ክንፍለ ንኸእል፡፡ ገምገማካን ድምዳሞካን ነቲ ዓውዲ ግምት ውሽጢ ዘእተወ ኣይኮነን ክንብል ንኹን፡፡ ነቲ ዓውዲ ግን ካብዙይ ብላዕሊ ከመይ ኢዩ ክገልፅ ደለና? ገብሩ ኣብ ፖለቲካዊ ቃልሲ ስለዘሎ ሕሉፍ ናይ ቃልሲ ሂወቱ መረዳኢታት ሓቅታትን ተዋብብዎ ብትንታነን ብድምዳሞን ነቲ ኩነታት ንመጻኢ ፖለቲካዊ ዕላምኡ ብዘሰጉም መልኪዑ ቆንይዎ ክኸውን ይኸእል ኢዩ፡፡ ስለዝኸነ ድማ ፖለቲካዊ ቁዋሙ ኣብ ዘርእየለን/ዘንገባረቐለን ወይ ድማ ናይ ባዕሉ ድምዳሞ ኣብዘዕረፈለን ዓውድታት ስልጡን ብዝኸነን መገድን ብመረዳኢታ ኣደሪኸኻ ምሙጋት ይኸኣል፡፡ ካለእ ገብሩ ዝወግሎሉን፣ ዝርእዮን ዝሰምዖን መሰረት ገይሩ ሕሉፍ ቃልሲ ህወሓትን ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን ናይ ቃልሲ ሂወቱን ፅሒፉ ኣሎ ፡፡ ብዋናነት እዙ ሕሉፍ ታሪኽኻ ናይ ምዝንታው ኣቀራርባ (Memoir) ዘዛዘው ኢዩ ም እዚ ኣቀራርባ ገብሩ ሙሉእ ብሙሉእ ናይ ህወሓትን ህዝቢ ትግራይን ቃልሲ ታሪኽ ንክፅሕፍ ይእግድ/ይውስኖ ኢዩ(ሓደ ሓደ ሰባት ኣብ እንታይነት እቲ መፅሓፍ ብያነ ተይዕረፉ ገብሩ ክልሰ ሓሳባዊ ትርጉም ኣይሃብን ኢሎም እንትምጉትዎ ይገርመኑ) ፡፡ ነዚ መፍቲሑ ካልኦት ኣባላት ህወሓት ውዕልኦም ክፅሕፉ ብምግባር ወይ ድማ ዘተማለእ ኣካዳሚያዊ መፅናዕቲ ብምክያድ ነቲ ገብሩ ዘይዋግሎሉን ጎዲሉ እንብሎን ታሪኽ ከማላእ ምግባር ኢዩ፡፡ ብረታዊ ቃልሲ ታሪኽ ህዝቢ ትግራይን ህወሓትን ብሓደ መፅሓፍ ዝኸንበት ተይኮነስ ብዙሓት መጻሕፍቲ ክምረትሉ ዝኸእልን ዝግብኡን ኢዩ፡፡ ዝተፈላለዩ ኣረኣእያት፣ ኣተረጓጎማን መደምደምታትን ክመፅኡ ድማ ግድን ኢዩ፡፡ እቲ ቀንዲ ቁምነገር እዞም ናይ ኣረኣእያ፣ ኣተረጓጎማን መደምደምታትን ከመይ ነተኣነግዶምን ንእለዮምን ዝብል ይኸውን፡፡ ጥንካረናን ድኽመትናን ከም ማሕበረሰብ ዘለና ተሰፋን ስግኣትን እውን ኣብዚኣ እያ ትፍተን፡፡

ብህወሓት ዝተመርሐ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን እንትሕሰብ ቀዲሙ ናብ ህሊናኻ/ሓንጎልካ ዝመፅእ እቲ ዓወት እዩ፡፡ ሓደ ሰብ ብዛዕባ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን ህወሓትን እንትሓስብን ንምፅሓፍ እንትውጥንን መጀመርታ ዝምፅኡ እዚ መስተንክራዊ ዓወት ከመይ ተረኪቡ ዝብል ክኸውን ይግብኡ፡፡ ግና እቲ ንክንፈልጦ ንህንጠበሎን/ዝስሕበና ዘለዓለናን እቲ መስተንክራዊ ዓወት ይኹን እምበር ነቲ ጉዕዞ/ክይዲ እውን ክፍተሽ፣ ክትንተንን ከዝንቶን ግድን ኢዩ፡፡ ዓወትና እምበር እዚ ዝመፀናእናሉ/ዝተጓዓዝናሉ መገዲ/ክይዲ(Process) ግና ከም ገበና ይሸፈን እምበር ኣይተቃልዕዎ ዝዳይነቱ(the end justifies the means) ሞገት ግና ተቐባልት የብሉን፡፡ ገበና (Secret) ክሕባእ(Confidential ክኾን) ዝግብኡ እንተ ተቐላሲዑ ኣብ ዓድን ህዝብን ረብሓን ፀጥታን ዘምፅእ ሳዕቤን ተሃልዩ ኢዩ፡፡ ኸዚ ካብ ዳ ህወሓት ዝንፀባረቐ ዘሎ ተርእዮታት ግና ትካላዊ ኣታሓሳስባን ኣሰራርሓን ካብ ባህላዊ ስድራቤት ኣተሓሳስባ ዘይፍለ ምጂኑ ኢዩ፡፡ ሓደ ስድራ ቤት ዝዓዮን ዝመኸሮን ነገር ከም ገበና ስለዝቐፀር ናብ ጎረባብቲ ከይበፅሕ ይጥንቀቐ፡፡ ህወሓት እውን ዝሓለፈ ጉዕዞኡን ውሽጣዊ ኣሰራርሓኡን ተተሰኒዱ ናብ ፀለእቲ ኢላ ዝፈረጀቶም/ዝሰርዑቶም ኣካላትን ውድባትን ስለፀበፀሕ ገበናይ ተቐላሲ እናበለት ዓወፅወፅ ትብል ኣላ፡፡

2. ስኽፍታ ጀቤ/መረሕቲ ህወሓት

ኣብ ናይ ገብሩ መፅሓፍ ዋላ ብቱ ጀቤ ዝገለፀ ደረጃን ቃላትን ኣይገለፁ እምበር እዞን ስዒብን ተዘርዘረን ዘለዎ ዛዕባታት ጀቤ ካብ ተጋደልትን መረሕትን ህወሓትን ህዝብን ዝሰምዓን ዘሰክፍኡን ከም ዝኸና ኣስፊሩዎን ኣሎ፡፡ ንሳተን ድማ፡

ሀ. « ህወሓት ኩርኩር ሻዕብያ ማለት ድያ? »

ለ. « ህወሓት ረብሓ ሃገር ኣሕሊፋ ሂባ ድያ? »

ሐ. «ዴሞክራሲን ህወሓትን ፀላእቲ ማለት ድዮም?»

መ. «መለስን ስብሐትን ዘሸከርከሩኹም፣ ንባዕሉ ገብሩ ሓዊስካ ደደባት ነይርኩም ማለት ድዮ?»

ረ «ህዝቢ ትግራይ ከም በጊዕ ይክተለኩም ነይሩ ማለት ድዮ?»

እዚአም ካብ ህዝቢ ዝቐርቡ እንትኹኑ ነባራት መረሕቲ ህወሓት ዝነበሩ ድማ መሰረታዊ መንነት ታሪኽ ቻልሲ ህዝቢ ትግራይ [ህወሓት] ኣብ ጥርጣረ ዘእትውን ገብሩ ምሽጥር ውድብ ኣውጺኡ ብዝበል ይሓርቁ ከምዘለዉ ሓቢሩልና ኣሎ።

ጆቤ እዘን ስኽፍታታት እዚአን ኣጠናኺርዎን ዶ ወይስ ኣፍሪስዎን ብዝርዝር እኒሪኦ ኮይኑ ጆቤ ንናይ ገብሩ መፅሓፍ ንምንቃፍ ዝተጠቐመለን መዐቀኒታት ነመርሕ።

3. መዐቀኒታ ገምጋም መፅሓፍ ገብሩ

ሀ. ምህሳስ ሓቂ ብግላጭ (Commission)

ለ. ነቲ ዓውዲ ምሕባእ (Omission)

ሐ. በለካ ለኸዕካ (Hearsay)

መ. ዘይፍትሓዊ መምዘንታት (Double Standard)

ረ. ዴሞክራሲ

ሰ. ልኣላውነት

ሸ. ናይ ቀዳማይ ሚኒስትር ሃይለ ማርያም ንግግር/መደረ።

ጆቤ ኣብቲ ውሽጢ ፅሕፉ ቀዳማይ ሚኒስትር ሃይለማርያም ኣብ ድሮ መበል 40 ዓመት ልደት ህወሓት ታይ ከምዝበሉን እቲ መልእኽቶም ከምይ ከምዝተጠቐሙሉን ብግልፂ ኣየቐመጦን እምበር ኣብቲ መእተዊ ፅሕፉ ግና ከምዚ ኢሉ ነይሩ። «ጠቅላይ ሚኒስትር ሃይለማርያም ደሳለኝ ኣብ ድሮ መበል 40 ዓመት ዝተዛረብዎ ነገር ብጣዕሚ እዩ መሲጡኒ። ንኣይተ ሃይለማርያም እናመስገንኹ እቲ ፅዋ ናይ መራሒ መንግስትና መሰረት ገይረ ናይ ተጋዳላይ ነበር ገብሩ ኣስራት መፅሓፍ ሪኢቶ ክፅሕፍ ወሲኑ»

እዘን ልዕል ኢለን ዝተጠቐሳ መዐቀኒታ ጆቤ ንናይ ገብሩ መፅሓፍ ንምግምጋም ከመይ ከምዝተጠቐመለን ኣብ ትሕቲ ሕድ ሕድ ትሕዝቶ/ርእሲ ክንሪእን ንፍትን ኢና።

4. ዝርዝር ርኢቶ

4.1 ኣጀማምራ ርክብ ህወሓትን ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኣርትራን(ሻዕቢያ)፡

እቶም ናይ ታሪኽ ተዋሳኢቲ ወይ ድማ ሰብ ታሪኽ ብህይወት እናሃለዩ ታሪኽ ኣይፃሓፊ ዝብል ኣባሃላ ኣሎ። ስለምንታይሲ እቲ መረዳኢታ መሊኡ ስለዘይወፅእ። ብዛዕባ ኣጀማምራ ርክብ ህወሓትን ህዝባዊ ግንባርን ይኹን ኣብዙ ፅሑፍ እዙይ እንድህስሶም/እንሪኦም ካልኣት ውራያት ንምፅሓፍ እንትውስን ኣብ ናይ ህወሓት ዕላዊ መረዳኢታታት ጥራይ ንክድረኹን

ዝጋሕጠጠ ትርጉምን ትንታኑን ከይጥቀምን ወሲነ እየ አትየዮ። እምበር መረሕቲ ህወሓት ዝህብዎም ቃለ መጠይቕን ናይ ህወሓት ሰነዳትን ንዝጋሕጠጠ ትርጉምን ትንታኑን ዝተቐልፀ ብምዃኖም ናፃ ኮይኑ ንዝፅሕፍ ሰብ ሓዳሽ ምልክታ ንክምፅእ ዝዕድሙ እዮም።

ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ(ሻዕቢያ)ን ግንባር ሓርነት ኤርትራ(ጀብሃ)ን ዕላምእም ኤርትራ ዝትበሃል ናፃ ሃገር ምፍጣር ይኹን እምበር ኣብ ሞንጎኡም ሰነድ ኣይነበረን። ሻዕቢያን ጀብሃን ቀዲሞም ዕጥቃዊ ቃልሲ ዝጀመሩን ልምዲ ዘጥረዩን ስለዝኾኑ ካልኣት ኢትዮጵያውን ተቐላሰቲ ሓይልታት ምስኣቶም ከደጋገፉን ልምዲ ክቐስሙን ድልየት ነይርዎም እዩ። ሻዕቢያን ጀብሃን እውን ነቲ መንግስታዊ ሓይሊ በይኖም ክፃወሩዎን ከሸንፍዎን ስለዘፀግሙም ኣብ ኢትዮጵያ ውሽጢ ንዝፍጠሩ ሓይልታት ምትብባዕን ምድጋፍን ከም ዕላማ ምሓም ግድን እዩ። በዚ ምክንያት ጀብሃ ቅድም ኢሉ ኣብ ትግራይ ዕጥቃዊ ቃልሲ ንዝጀመረ ግንባር ገድሊ ሓርነት ትግራይ(ግጥላት) ሓዝ ይህብ ነይሩ። ሻዕቢያ እውን ቅድም ኢሉ ምስ ኢህአፓ ርክብ ይጀምር እምበር ኢህአፓ ናይ ኤርትራ ሕቶ ከም ባዕዳዊ መግዛእቲ ሕቶ ምቕባል ስለዘፀገሙ ሻዕቢያን ኢህአፓን ዘላቂ ዝምድና ምፍጣር ኣይከኣሉን። እቲ ኣመራርሓ ናይ ምቕባል ዝንባለ ኣርእዩ እንተነበረ እኳ እቶም ኣባላት እቲ ሕቶ ስለዝነፀግዎ ባዕዳዊ መግዛእቲ ዝትብል ካብ ጎረቤ ኢህአፓ ክትወርድ ኣይከኣሉትን። ስለዝኾነ ድማ ሻዕቢያ ኣብ ኢትዮጵያ፡ ምናዳ ድማ ኣብ ትግራይ ምስ መናሕንሕቶም ጀብሃ ዝምድና ዝፈጠረ ሓይሊ ስለዘሎ ነዚ ሓይሊ ሚዛን ዘሓልወሉ ካሊእ ሓይሊ ምትእልላሽ ወይ ድማ ምፍጣር ግድን ኢዩ።

ሻዕቢያ ንዙ ዕማም እዙይ ከተግብር ዝመደቦ መሓሪ ተኸለ(ሙሴ) እዩ ነይሩ(ካልኣት እውን ክህልዉ ይኸእሉ እዮም)። ብሓልዮት ህወሓት/ኢህወዴግ 'ተራሮቶ ያንቀጠቀጠ ትውልድ' ብዝብል ተሓቲሙ ኣብ 1992 ተጋድሎ ዝብል ርእሲ ተባሂዎም ናብ ትግርኛ ዝተተርጎመ መፅሓፍ ነቲ ኩነታት ከምዚ ይዘንትዎ፤«መሓሪ ተኸለ ኣብ ትግራይ ቃልሲ ንክጀምር ዘቕረቦ ሕቶ ምክትል ዋና ፀሓፊ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ (ሻዕቢያ) ኢሳያስ ኣፈወርቂ ምሉእ ብምሉእ ተቐብሎ»(ተጋድሎ፡ ገፅ.109)። ኣብ ገፅ 110 ድማ ከምዚ ይብል፤ « [መሓሪ] ሓሳቡ ንኢሳያስ ኣፈወርቂ ብዝርዝር ኣረደኡ፡፡ኢሳያስ ንሓሳብ መሓሪ ብህድኣት ድሕሪ ምስምዑ ኣፅደቐሉ።። ኣብ ውሽጢ ሻዕቢያ ንዘለዉ ተጋሩ ብምትእኽኻብ ቃልሲ ምጀማር ይግባእ» ዝብል ሓሳብ መሓሪ ተቐባልነት ረኸበ። ነዚ ንምፍፃም ናብ ኣስመራ ንክኸይድ ተነገሮ። ርግፅ እዩ ኣብ ኣስመራ ክልተ ተግባራት ንኸካይድ እዩ ተነገሮም። ናይ መጀመሪያን ቀንድን ተግባሩ ንመናእሰይ ትግራይ ምውዳብ እንትኸውን እቲ ካልኣይ ድማ ሓደ ሓደ ውድባዊ ስራሕቲ ሻዕቢያ ምፍፃም እዩ ነይሩ።። መሓሪ ተኸለ(ሙሴ) ኣርባዕተ ትውልዲ ቆፃርካ ተወላዲ ትግራይ ንምግባር ዝግበር ፃዕርን ተጋሩ ኣተኣኻኺብካ ኣብ ትግራይ ቃልሲ ምጀማር ዝብል ናይ ኢሳያስ ተይኮነስ ናይ መሓሪ ተበግሶ ገይርኻ ንምእማን ዝግበር ፈተነ ኣብ ከብድካ ጡባላሕ ኣይብልን/ መእመናይ ኣይኮነን።

ብማገብት ገፅ ዘሎ ታሪኽ እንትዝንትው ድማ፤«ኣብ መጀመሪያ 1967 ማገብት(ማሕበር ገስገስቲ ብሄረ ትግራይ) ብዝብል ስም ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኣዲስ ኣበባ ዝተወደቡ መናእሰይ ናብ በረኻታት ትግራይ ኣትዮም ንምቅላስ ወሰኑ። ቃልሶም ንምጀማር መጀመሪያ ኣብ ኤርትራ ምስ ዝቃለሱ ውድባት ፖለቲካ ርክብ ምፍጣር ጠቓሚ ምዃኑ ኣመኑሉ»(ተጋድሎ፡ ገ.113)። « ብፍላይ ድማ ዕጥቅን ወተሃደራዊ ስልጠናን ምርካብ ናይ መጀመሪያ ቀዳማይ ጉዳይ ምዃኑ ተገንዘቡ። ስለዚ ነቲ ርክብ ንምፍጣር ካብ ሞንጎ መስረትቲ ማገብት እቶም ክልተ ናብ ኣስመራ ተላእኹ-ስዩም መስፍንን ኣረጋዊ በርህን። እቶም ልኡኻት ማገብት ኣስመራ ምስ በፅሑ ወካሊት ጀብሃ ንምርካብ ኣየፀገሙምን። ንተወከልቲ ሻዕቢያ ንምርካብ ግና ኣይከኣሉን። ከተኣላልፎ ጀመሩ...ኣድካሚ ኮኖም።»(ተጋድሎ፡ገ.113-114)። ኣብዚ ክትሓዝ ዘለዎ ቁምነገር መሓሪ ተኸለ(ሙሴ-መሓሪ ሙሴ ተይኮነስ ዮቶር፣ ሰዩም ወይ ስሑል ድማ ሙሴ ከባሃሉ ነይርዎም) ተጋሩ ከተኣኻኺብ እንተሓሰብ(እንተንቀሳቐስ) መጀመርታ ዝረኸቦ ራስ ወርቅ ዝበሃል ኣባል ግጥላት ዝነበረ ትግራዊይ ይኹን እምበር ናይ ሻዕቢያ ተጋዳላይ ምዃን ካብ ምንጋር ሓሊፉ ምስኡ ንክሰርሕ ዘርእዩ ተበግሶ ኣይሕብርን(ተጋድሎ፡ ገፅ.112ን 113ን)። ብተመሳሳሊ መልኪዑ ናይ ማገብት ልኡኻት እውን መጀመርታ ዝረኸቡዎም ናይ ጀብሃ ኣባላት ይኹን እምበር ውራዮም ምስ ሻዕቢያ ስለዝኾነ ንሙሴ ምፅባይ ግድን ነይሩ። እቲ

ኩነታት አብ ተጋድሎ ከምዚ ሰፊሩ ኣሎ። መሓሪ ኣብ ማይ ጭሆት ኮይኑ ተልእኮኡ እናፈፀመ እንከሎ እዩ ብዘዕባ እቶም መናእሰይ ተጋሩ ንወኪላት ሻዕቢያ የተኣላልኹ ምንባርም ዝሰምዑ። ቀልጢፉ ንክረኽቦም ፈተነ። ረኽቦም ድማ እቶም ኣባላት ህወሓትን መሓሪ ተኸለን ተራኺቦም ምስ ተመያየጡ ድማ ብዘይ ገለ ምፍልላይ ብምሉእ ልቢ ተረዳድኡ።» (ተጋድሎ፡ ገፅ.114)

ሙሴ « ናይ ነዊሕ እዋን ሕልሙ እናተገሃደ ምምፅኡ ከምዝተሓጎሰ፣ ሻዕቢያ ሓገዝ ንክገብር ዝከኣሎ ዘበለ ከም ዝገብር፣ ሓቢሩም ከም ዝቃለሰ መሓሪ ንቶም ኣባላት ህወሓት ኣብ ኣስመራ ኣረጋገፀሎም።» ከመኡውን፤ «... ኣብ መዋዳእታ ... ንስልጠና ዝመፅኡ ናይ መጀመሪያ ዙር ተጋደልቲ ኣብ ውሽጢ ሓደ ወርሒ ኣስመራ ከም ዝኣትዉ ወሲኖም ናይቲ ዕለት ምይይጦም ኣብቐዑ።» (ተጋድሎ፡ ገ.115)

ኣብ ወይን፡ ፍሉይ ሕታም ቁፅሪ 2 ለካቲት 1992 (ገ.32) ዝሰፈረ ፅሑፍ ድማ «ቀዳማይ ኣኼባ ማገብት ኣብ ኣዲስ ኣበባ ተኻይዱ። እቲ ኣኼባ ኣብ ውሽጢ ወርሒ መስከረም 1967 ዓ/ም እዩ ተኻይዱ።» (ገ.32) ይብል። «እቲ ምንቅስቃስ ሽዑ ንዝነበራ ሸምንቲኣን ኣውራጃታት ትግራይ ክሓቁፍ ኣለዎ ዝብል እምነት ስለዝነበረ ዳርጋ ካብ ኩሉን ኣውራጃታት ትግራይ ተወከልቲ ሒዙዮ» ንምጅማር ዓዕሪ ተገይሩ። በዚ መሰረት ሓሙሽቲኣን ኣውራጃታት በሓደ ሓደ ሰብ ዝተወከላ እንትኾና፣ ሸረ ናብቲ ኣመራርሓ ድሒሩ ዝተሓወሰ ስሑል ሓዊስካ በሰለሰት ሰባት እንትትውከል ካብ እንደርታን ራያ ዓዘቦን ግና ኣብቲ ኣመራርሓ/መሰረቲ ማገብት ሰብ ኣይነበረን(ወይን፡ ፍሉይ ሕታም ቁፅሪ 2 ለካቲት 1992፡ ገ.31)። ኣብ መጀመርታ መሰረትን ኣመራርሓን ማገብት ሸውዓተ እንተነበሩ እኳ(ገብሩ ሸምንተ እዩ ዝብል) ዳሓር ናይ ሻዕቢያ ተጋዳላይ ሙሴን ናይ ፓርላማ ኣባል ዝነበረ ስሑል ናብቲ ዓመራርሓ ክሕወሱ ስለዝተገበረ እቲ ቁፅሪ ኣመራርሓ ናብ ትሸዓተ ደይቡ እዩ። ህብረ- ብእር ዝተብሃል ብኣምሓርኛ ዝትሕተም መፅሄት ኣብ ቅፅ 01 ቁ.06. የካቲት 2007 ሕታማ ከምዚ ኣስፈራቶ ኣላ። «...በህዝብ ተወዳጅነትን ያተረፈ የሸፊ ኣካባቢ ተወላጅና ፓርላማ ተመራጭ የነበረ ስሑል (ገሰሰ ኣየላ) የተባለ ታዋቂ ሰው ኣመራር ቢሆን ትልቅ ኣስተዋፅኦ እንደሚኖረው ከላይ የተገለፁት ሰባቱ ሰዎች በማመናቸው ለኣመራር ኣባልነት መረጡት። በወቅቱም የሻዕቢያ ታጋይ ከነበረው ከሙሴ ጋር በስዩም መስፍን በኩል ግንኙነት ተደርጎ ስለነበረ እሱም ያለውን የትግል ተሞክሮ ይዞ ቢመጣና ዘጠነኛ ኣመራር ቢሆን የሚል ሃሳብ ተነስቶ ስምምነት ላይ በመደረሱ ሁለቱም በሌሉበት የኣመራር ኣባል ተደርገው ተመረጡ።» (ገ.26-ልዩ ኣምድ)። ኣብ ወይን፡ ፍሉይ ሕታም ቁፅሪ 2 ለካቲት 1992 ድማ ከምዚ ሰፊሩ ይርከብ። «ካልኣይ ኣኼባ ማገብት ወርሒ ሕዳር 1967 ዓ/ም ኣብ ከተማ ኣክሱም ተኻይዱ። ኣብዚ ኣኼባዚ እቶም ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሱ ሸውዓተኣም ቀዳሞት መሰረቲ ማገብትን ካልኣት ክልተ ሰባትን ተረኺቦም። እቶም ክልተ ዝተወሰኹ ሙሴን ስሑልንዮም።» (ገ.32) ቀጊሉ ድማ «ሳልሳይ ኣኼባ መሪሕነት ማገብት ብወርሒ ጥሪ 1967 ዓ/ም ኣብ ከተማ ኣስመራዮ ተኻይዱ። ኣብዚ ኣኼባዚ ማገብት ካብ ዝተመሰረተሉ ጊዜ ኣትሒዙ ኣብ ዝሓለፉ ሓሙሽተ ወርሒ ዝተፈፀሙ ስራሕቲ መሰረት ገይሩ ተዛትዮ። ስርዒት ከተማ፣ በረኻ ደደቢት፣ ርክብ ምስ ውድባት ኣመልኪቱ ምስተዛተየ ናብ ሓደ መደምደምታ በፅሑ» (ገ.32-33) ይብል። ሙሴ ኣባል ኣመራርሓ ማገብት ዝኾነሉ ምኽንያት ኣብ ምንጎ ሻዕቢያን መሰረቲ ማገብትን ዝተገበረ ድርድር ውፅኢት ክኸውን ይኸእል እዩ።

ማገብት ዕጥቃዊ ቃልሲ ንምጅማር ምስወሰነ ሓይሉ ኣብ ሰለስተ እዩ መቐቐሎ። ሓደ ክንፊ ናብ ሻዕቢያ ከይዱ ወታደራዊ ታዓሊም ዝወሰድ፣ ካልኣይ ናብ በረኻ ደደቢት ኣትዮ ዕጥቃዊ ቃልሲ ዝጅምር/ዘብስር፣ ሳልሳይ ድማ ናይ ከተማ ስርዒት ዘጠናኸር። ሙሴ ንቶም ንደደቢት ዝወረዱ ተጋደልቲ ኣብ መቐለ ዝረኽቦም እንትኾን(ተጋድሎ፡ ገፅ.117)፣ ንቶም ናብ ታዓሊም ዝኣትው ድማ መሪሑ ወሲድዎም። ማገብት ተመሰሪታ እስካብ ንደደቢት ምውራድን ወታደራዊ ታዓሊም ንምውሳድን ናብ ሻዕቢያ ሓራ መሬት ምኽድን ዝነበራ ናይ ሓሙሽተ(5) ኣዋርሕ ዕድመ ኢዩ።

ምስዙ ዝተልዓለ ርእሲ ዘለዎ ዝምድና ልሕሉሕ እንተኾነ እውን ንኸለእ መፅናዕቲ ከም ጥቆማ ርኢኻ ዝግብኦ ነገር ህወሓት ኣብ ልዕሊ ግጥሓት ኣብ ዘገልባ(ሴሮ?) ዝፈፀመቶ ደበያ ናይ ውድባት ኤርትራ ንሕንሕን ፖለቲካዊ ሚዛን ዝፈጠሮ ፅልዎ መቐፅልታ ከኸውን ከምዝኸእል ዝሕብር መረዳኢታ ይቅልቀል ከምዘሎ እዩ። ህወሓት ኣብ ልዕሊ ግጥሓት ዝፈፀመቶ ደበያ፣ መቐተልትን ምፍራስን ዝቐርቡ ዝነበሩ ምኽንያታት ዘይዕግቡን ንምእማናም ዘፀግሙን እዮም። እቲ ጉዳይ ከም ናይ ኤርትራ ውድባት ፖለቲካዊ ንሕንሕን ናይ ሓይሊ ሚዛን ምዝባዕ ስግኣት መቐፅልታ ተገይሩ ተተሪኡ ግና ዝሓሸ ምስሊ ከህብ ይኸእል ይመሰል። ህወሓትን ግጥሓትን ተተዋሂዶም እቶም ብተነፃፃሪ ዝሓሸ ፖለቲካዊ ዓቕምን ልምድን ዝነበሮም ኣመራርሓ ግጥሓት ዓብላልቲ ከኹኑ ስለዝኸእሉ እቲ ውህድ ሓይሊ ናብ ጀብሃ ጠቕሊሉ ናይ ምእታይ/ው ዕድሉ ሰፊሕ ይኸውን። ስለዝኸነ ድማ ነቲ ውጥን ውህደት ሻዕቢያ ከተዓናቕፎ ግድን ኢዩ። እዛ ኣስዒቢ ዝጠቕሳ ኣብ ህብረ- ብእር ቅፅ 01 ቁ.07. የካቲት 2007 ዝወፀአት ፅሕፍቲ (ቃለ መጥይቕ ኣባይ ስብሓት?) ንዚ ሓሳብ እዙይ መገዲ ትኻፍት ትመስል፡

«እኛ ዘገልባ ስንሆን የትግራይ ኣርነት ግንባር ደግሞ ከዘገልባ ወንዝ ተሻግሮ በሚገኘው መንደር ሰፍረዋል። በሪህና ስዩም ወደ ሁለቱም ቦታዎች እየተመላለሱ በውህደቱ ሂደትና ኣፈፃፀም ላይ ውይይትና ድርድር ያደርጋሉ።»

በዚህ ወቅት የትግራይ ኣርነት ግንባር ኣባል የሆነ «ወዲ ሰብዓ(70) » የተባለ ሰው ጠፍቶ በድብቅ እኛ ወደ ኣለንበት ቦታ ይመጣል። የትግራይ ኣርነት ግንባር ውስጣዊ ሁኔታ በዝርዝር ሊገልፅልን እንደሚፈልግ ይናገራል። መጀመሪያ የኣገኘነው እኔ [ስብሓት]፣ መለሰ፣ ኣውዓሎም እና ኣሕፈሮም ብቻ ስንሆን በሁኔታው ተደናግጠን እንዲገልፅልን ኣደረግን።...ግንባር ሓርነት ትግራይ ግን በውስጣቸው ሶስት ቡድን ነው ያለው። ኣሁን እናንተ የምትደራደሩት ጉዕሽ ከሚመራው ቡድን ጋር ብቻ ነው። ሌሎቹ ኣሕሳይ ዶሪ እና ደጀን ተሰማ የሚመሯቸው ቡድኖች በድርድሩ የሉም ብሎ ገለፀልን። የጉዕሽ ዓላማም እናንተን በውህደቱ ኣንድ ኣደረገ በኋላ እሱ ብቻውን የሚመራት የትግራይ ኣርነት ግንባር ለመፍጠር ነው።»[ንእሽተይ ሓበሬታ ንምሃብ እቲ ንፈልጦ ወዲ ሰብዓ ተኸይኑ(ንሰብ ሓቲተዮ ንሱ ምዃኑ ኣረጋጊፁላይ ኢዩ) ኣብ ህወሓት ውሽጢ ዕድሙ ቃልሱ ብሹፍራና/ዘዋራይ መኪና ዘሕለፈ እንትኾን ድሕሪ ውደቀት ደርጊ እውን እስካብ ዝነሰናበት ብታ ሞያ ንሳ እዩ ቀይሉ። ኣብ ግጥሓት እውን ካብ ተራ ተጋዳላይ ዝዛየደ ሓላፍነት ከምዘይነበሮ ምግማት ይከኣል። እዙይ እዩ ድማ ናይ መራሕቲ ግጥሓት ፈላጢ ውሽጢ ተባሂሉ ምጢር ኣሕሊፉ ሂቡ ዝባሃል ዘሎ]።

«ይህን ሁኔታ ለመሪዎቻችን ለበሪህና ለስዩም ብንገልፅላቸውም ሊሰሙን ኣልቻሉም። ከእነዚህ ጋር የምናደርገው ውህደት ኣደጋ ኣለው። የጀመርነውን ትግል ያከላሸብናል ብንላቸው ሳይሰሙን ቀርተው ኣሁንም በመሃላችን ያለውን ወንዝ እየተሻገሩ ኣንዴ ወደነሱ ኣንዴ ወደ እኛ እየተንቀሳቀሱ ድርድሩን ተያያዙት። እኛም ወደ እኛ ተሻግረው በመጡ ቁጥር እንጨቀጭቃቸው ነበር። በመጨረሻም ምክራችንን ተቀበሉን[እና ህዳር 4.1968 ግጥሓት ላይ እርምጃ ተወሰደበት]»

«እኔ ህዳር 5 ያረና ላይ ከሌሎች የከተማ ሰዎች ጋር ቀጠሮ ስለነበረን በዚህ ሁኔታ ትቻቸው ወደ ያረና ጉዞ ኣደረኩኝ።»

«...በማርቀ ሙሴም በተገኘበት ሁሉም ኣመራሮች ስብሰባ ተቀመጡ። በዚህ ስብሰባቸውም [የህወሓት ኣመራር] ከግንባር[ግጥሓት] ጋር ስለነበረው ሁኔታ ኣፈፃፀም ማብራሪያ ለኤርትራ ድርጅቶች በደብዳቤ ለማሳወቅ ወሰኑ። ለሁለቱም የኤርትራ ድርጅቶችም ደብዳቤ ተፃፈ።

«ደብዳቤው እንደደረሳቸው ጀብሃ የሚያጣራ ቡድን ወደ ኣለንበት ስፍራ በፍጥነት ላኩ።...ስለነበረው ሁኔታ ከኣመራሮቻችን ጋር ተሰብስበው ዝርዝር ሪፖርት ከሰሙ በኋላ እስረኞቹን ጉዕሽና ታደሰ ጀሮን ማግኘትና ማነጋገር

እንዲሁም ጥያቄ አቀረቡ። ተፈቀደላቸው። አነጋገሯቸው። አነጋገረው ሃቁን ቢያቁም አቋማቸው ግን ጥሩ አልነበረም።። ወንጀል ነው የፈጸማችሁት። ፈጽሞ መደረግ የለለበት ስራ ነው የሰራችሁት ። ከአሁን ጀምሮ ድርጅቱ እንደገና እንዲቋቋም አድርጉ። በከተማ ውስጥ አመራሮች ስላሏቸው እነሱን በፍጥነት አግኝታችሁ እስረኞቹንም ፈትታችሁ እነሱ ይረከቧቸው፤ ይህን ትፈጸማላችሁ ብለን እንጠብቃለን» ብለው ትእዛዝ ብጤ ሰጡን።።

«የጀብሃ ደብዳቤ ከመድረሱ በፊት ሆኖም ግን ዘግይተው የሻዕቢያ ተወካዮች ባራኪና ዶ/ር እዮብ የሚባሉ ሁለት አባሎቻቸውን ላኩ። እነሱም ስለሁኔታው ከአመራራችን ዝርዝር ሪፖርት ከተቀበሉ በኋላ እስረኞቹን ማነጋገር እንፈልጋለን ብለው ስለጠየቁ በተመሳሳይ ተፈቀደላቸው፤ እስረኞቹን ማነጋገር ጀመሩ።.ከአመራራችን ጋርም ተሰብስበው የወሰዳችሁት እርምጃ ትክክል ነው። ይህ ድርጅት የትግራይ ህዝብ ችግር የሚፈታ ሳይሆን ራሱ ችግር የሚፈጥር ድርጅት ነው። ብለው ተሰናብተው ተመለሱ።»[አብዙይ ክርሳዕ ዘይብሉ ድሕሪ ግጥሞች ህወሓትን ሻዕቢያን ሓቢሮም ንጅብሃ ከምዝወግእዎን ካብ ሓራ መሬት ኤርትራ ከምዝሰገጉዎን እዩ]

እዚ እምባ በልኩ ናብ ጉብሩን ጀቤን ፅሑፍ ከምለስ። ጉብሩ ብዛዕባ ርክብ ህወሓትን ሻዕቢያን እንትዝንትው፤ ሻዕቢያ ንስልጠና ዝኸዱ ተጋደልቲ ህወሓት ኣይምልሱን ኣብ ምባል በዪሑ ከምዝነበረ፤ ንህወሓት ካብ ወፃኢ ዝመጹ ናይ ወታደራዊ ናውቲ/ብረት ሓገዝ ኣይህብን ኢሉ ከምዝከልከለ/ከምዝመንዘዐ፤ ብናይ ህወሓት ሓይሊ ልዕልና ዝነበሮ ናይ ህወሓትን ሻዕቢያን ሓባራዊ ውግእ ካብ ደርጊ ዝተማረኹ ወታደራዊ ናውቲታት ምክፍፋል እንትመጹ ሻዕቢያ ናተይ ተጋደልቲ ብሉፃት ስለዝኮኑ ተሳትፎና ሓደ ናይ ሻዕቢያ ተጋዳላይ ክንዲ ክልተ ናይ ህወሓት ተጋደልቲ ክቐጠር ከምዘለዎን እቲ ዝተማረኹ ወታደራዊ ናውቲ ድማ በዚ መሰረት ክከፋፈል ኣለዎ ዝብል ሓሳብ እንተቐርቡ ህወሓት ይኹን ብዝበልዎ ይፈጸም ኢሉ ተቐቢላ ሻዕቢያ ብዝደልዮ ከምዝተተግበረ፤ ህዝቢ ትግራይ ናብ ስደት ዝገብሮ ጉዕዞ ብሻዕቢያ ተግባራት ንናይ ደርጊ ደብዳብን ሓደጋን ከምዝተቐልጠ ወዘተ ኣብቲ መጻሕፍ ኣስፊሩ ኣሎ። ንዙይ ንናይ ሻዕቢያ ዕቡይነት ዘተባብዕ ፍፃሞታት ድማ ምጥባር/Peasement/ ፖለሲ ይብሎ። ከምዚ ዝበለ ናይ ምጥባር ፖለሲ ኣውሮፓውያን ኣብ ልዕሊ ሂትለር/ናዚ ተኸቲሎም ዝነበሩ እንትኹን ውፅኢቱ ድማ ካልኣይ ዓለም ውግእ ኮይኑ። ናይ ህወሓት ንሻዕቢያ ምጥባር/ምልምማፅ ድማ ውፅኢቱ ባድመ ኢዩ። ዝጥባር(Appease ዝግበር) ሓይሊ ዝተፍረሐ ስለዝመሰሎ ዝበኣሰ ዕቡይነትን ገደብ ኣልቦ ድልየትን ኢዩ ዘሕድር። ንምጥባር ተባሂሉ ዝረኸበም ዝነበሩ ረብሓታት እንትሰእን ድማ ብሓይሊ ከረጋግጾም ይፍትን። ናዚ ጀርመንን ሻዕቢያን ዝተኸተልዎ ድማ ንሳ እያ።

ጀቤ ኣብዙ ጉዳይ ንጉብሩ ብሓቂ/መረዳእታን መሰረታዊ ትርጉምን ኣይጓነዎን። እኳ ድኣስ ጉብሩ «መሰረታዊ ጉዳይ ህወሓት ኩርኩር ኮይና እዚ ሸይግ ዝብሎ ነገር የለን።...ኣብቲ ናይ ዕጥቓቂ ቻልሲ ምስ ጅብሃ ይኹን ምስ ሻዕቢያ ኣብ ዝነበረ ዝምድና ኣብ መሰረታዊ መንነትን ረብሓታት ቻልሲ ህዝቢ ትግራይን ኢትዮጵያን Compromised ዝኾነ[አሕሊፍካ ዝተወሃብ] ነገር የለን። ጉብሩ እዉን በዚ ደረጃ ዘቐርቦ ነገር የለን።» ይብል። ጀቤ ከም ፀገም ዘቐርቦ ናይ ጉብሩ ናይ ኣፀሓሕፋ ሜላ እዩ። ብናይ ጀቤ ኣበሃህላ ናይ ጉብሩ ፀገም«እምበኣር ይምብርከኹ ነይሮም» ይኹኑ እዩም ዝብል መንፈስ ንምፍጣር ዝተጠቐመሉ ናይ ኣፀሓሕፋ ስልቲ እዩ።» ጀቤ ዘቐርቦ መርትዖ ጠበንጃ/ታንኪ ወሲዶምልና፤ ኣቐርቦምና ምስ ሻዕቢያ ዶ ርክብ ክነቋርፅ? ናብ ኩናት ክንኣቱ ነይራና ዝብል እንትኹን፤ ዝባበየን ጠንካራን ዓምፂ ሓይሊ ኣብዝህልዎሉ ኩነታት «እቲ ርክብ ሓደ ግዜ ይሞቕ ሓደ ግዜ ክትሕት» ግድን እዩ ዝብል። በዚ ድማ እቲ ህወሓት ትኸተሎ ዝነበረት ናይ ምጥባር ኣንፈት ትኸክል ምንባሩ የረጋግፅ።

ካሊእ ጀቤ ዘቐርቦ ፤«ንደርጊ ንምድምሳስ ናብ ኤርትራ ሓይሊ ምስዳድ በየናይ ርትዒ (Logic) እዩ ጌጋ ዝኸዉን?» «በቲ ካልእ ወገን ድማ ናይ ኤርትራ ቻልሲ ምድኻም ነቲ ኣብ ኢትዮጵያ ዝግበር ፀረ-ደርጊ ቻልሲ ከድከም እዩ፤ ስለዚ ምስ ቻልሲ ኤርትራ ንደጋገፍ ምባላ ከመይ ኢሉ እዩ ፀረ ኢትዮጵያ ዝኸዉን።»ዝብል መርትዖ እዩ። ሻዕቢያ እንተ ጠፊኡ ደርጊ ሙሉእ ብሙሉእ ዓቕሙ ፀንቂቂ ናብ

ትግራይ ናይ ምዝማት ዕድል ስለዝረከብ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ክጭፍላቕ ወይ ድማ ተዳቪሎ ክናወጅ ከምዝኸእል እሙን እዩ። ይኹን እምበር ንሻዕቢያ ብምድሓን ዝተረኸበ ዓወት ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ኤርትራ ካብ ኢትዮጵያ ብምንጻፍ ናይ ተጋሩ ቀፃላይ ዓቕሚ ብምውሕዋሕ/ብምድኻምን ዝተወራረደ ምጂኑ ግና ክፍለጥ ኣለዎ።

ገብሩ ናይ ሻዕቢያን ህወሓትን ርክብ መልኪዕ ክሕዝ ይግብኡ ዝብል ሕቶ ኣብ ማእኸላይ ኮሚቴ ህወሓት ብተደጋጋሚ ይልዓል ከምዝነበረን ነዙ ሕቶ ዘልዕሉ ካብ ዝነበሩ ድማ ሓደ መለስ ከምዝነበረ ኣብ መፅሓፉ ሓቢሩ እዩ። በዚ ምክንያት ድማ ኣብ ልዕሊ መለስ ስጉምቲ ንክውሰድ ተወሲኑ ከምዝነበረ ይገልፅ። ኣብዙይ ምስ መለስ ስጉምቲ ክውሰደሉ ተሓሲቡ ዝነበረ ሰዩ ስሙ ብዘይምፅርሑ ጆቤ ንገብሩ ብሓቂ ምህሳስ (by commission) ይኸሱ። ካለእ ምስ መለስ ዝተተሓዘ ጆቤ ዘልዕሎ፣ መለስ ካብቶም ናብ ሻዕቢያ ንታዕሊ ምዝተላኣኹ መሰረቲ ህወሓት ተፈልዩ ካብ ኣስመራ ተመሊሱ ዝብል ናይ 1993 ምፍንጫል መረሕቲ ህወሓት ተኸቲሉ ዝመፅ ዘሎ ወረ እምበር ቅድሚኡ ተሰሚዑ ከምዘይፈልጥ እዩ። ምናልባሽ ንጆቤ ሓዳሽ ኮይንዎ ይኹን እምበር ይትረፍ መረሕቲ ህወሓት ስንሕናኳ ኣብ ተራሮቻ ያንቀጠቀጠ ትውልድን ተጋድሎን ከምዚ ተገሊፉ ኣንቢብናዮ ነይርና። ደርግ፣ ሻዕቢያን ጅብሃን ኣብታ ከተማ ዓረዶም ብጥይት ይተሓላለፉ [ነይርም] «...መሰረቲቲ ህወሓት ናብ ነፃ መሬታት ሻዕቢያ ንምስጋር ኣስመራ ዝኣተው ኣብዚ መሬት ከም ዕንቁይ ዝፀበበትሉ እዩን እዩ።» « እዚ ናይ መጀመሪያ ጉጅለ ተጋደልቲ ኣብ ሆቴል ንክዓርፍ እዩ ተገይሩ። «እቲ ዘይተረጋግኦ ኩነታት ኣስመራ ንቶም መሰረቲቲ ህወሓት ኣፀጋሚ እዩ ነይሩ።...ኣብዚ እዩን መለስ ዜናዩ ናብ ትግራይ ተመሊሱ ናብ ደደቢት ምስ ዝኸዱ ተጋደልቲ ተሓወሱ» (ተጋድሎ፡ 7.129-131) ዝሓለፈሱ ሓሊፉዎ ኸዝወገን ኣይሰማዕኩን ከይትብል ከምዚ ይባሃል ኣሎ።...በኋላ ላይ እንዳወኩት ከሆነ ኣብዛኛዎቹ ኤርትራ በሚገኝ የሻዕቢያ ማሰልጠኛ ቦታ ደርሰው ሰልጥነው የተመለሱ ቢሆንም ኣባይ ፀሃየ፣ ሃይሉ ነጠበ እና መለስ በተለያዩ ምክንያት ወደ ማሰልጠኛው ሳይሄዱ ቀርተዋል። የጀመሩትን ጉዞ ትተው ከኤርትራ ወደ ትግራይ በመመለስ የተወሰነ የከተማ እንቅስቃሴ ካደረጉ በኋላ ደደቢት ከነበረው ሃይል ጋር ተቀላቅለዋል» (ሀብረ-በእር ቅፅ 01 ቁ.06. የካቲት 2007፡ 7.26)

4.2 መርገቢ ህወሓት ኣብ ጉዳይ ኤርትራ

ጉዳይ ኤርትራ ንትግራይን ተጋሩን ፍሉይ ትርጉም ዘለዎን ናይ መጀመርታ ናይ ትግራይ ብሄራዊ ሕቶ ተገይሩ እውን ክውሰድ ይኸእል ኢዩ። ንምንታይሲ ሃፀይ ምኒልክ ተጋሩ ስልጣን ይግብኣና ኢዩ ኢሎም ብርቱዓት ተናሓናሕቲ ኮይኖም ከይቐርቡ ንምድኻም ኤርትራ ንጣሊያን ኣሕሊፎም ብምሃብ እቲ ህዝቢ ኣብ ክልተ ክምቀል እንተገብርዎ፣ ኣብቲ እዩን ልሂቃን ተጋሩ ንምንታይ ዝብል ኣብ ልዕሊ ሃፀይ ምኒልክ ዘልዓልዎ ሕቶን ተቓውሞን ዝለዘኹን። ሃፀይ ምኒልክ ዝነበሮም ስግኣት ተጋሩ ብባሕሪ ኣቑሑ ምእታውን ምውፃእን ወይ ድማ እንድሕር ባሕሪ ተቕፃፃሪም ናይ ወታደራዊ ናውቲ/ብረት ቀረብ ይረኽቡ እዩ ስልጣን ክንኣንሑኒ እዩም ዝብል እዩ። ስለዘኸኸ ድማ ንጣሊያን ተጋሩ ወታደራዊ ናውቲ/ጠበንጃ ብባሕሪ እናኣተው ተተጠናኺሮም ስልጣን ይግባእና እዩ ስለዝብሉ ሓደራ ብቐልጠፍ መገዲ ዕፀወለይ፣ንኣስመራ እውን ተቕፃፀራ ኢሎም ተማሕጺነዎም። ኣብዙ እዩን ተጋሩ ልሂቃን ነቲ ውሳኔ ሃፀይ ምኒልክ ተቓውሞኦም ኣስሚዮም። ግና ኣብቲ እዩን ድሕሪ መስዋእቲ ሃፃይ ዮሃንስ ናይ ተጋሩ ሓይሊ ጠርናፊ ስኢኑ ፏሕ ጭንግራሕ ኢሉ ስለዝነበረ ንናይ ሃፀይ ምኒልክን ጣሊያንን ጥምረትን ሽርሒትን ፈንጂሑ ክወፅ ኣይከኣለን። ይኹን እምበር ኣብ ዘመነ ምኒልክ ዝተፈለየት ኤርትራ ሃፀይ ሃይለስላሴ መሊሶምዎ እዮም። ሃፀይ ሃይለስላሴ ተጋሩ ተሓቢሮም ንስልጣኖ ሓደጋ ስለዘኸኸውን (ናማን እውን ተጋሩ ተሓቢሮም ታይ ክገብሩ ከምዝኸእሉ ኣብ እዩን ደርጊ ኣመስኪሮም እዮም) ምምሕዳሮም ንበይኖም ብምግባር ብጣልያን ዝተወጠነ ኣብ ሞንጎ ተጋሩ ናይ ረብሓን መንነትን ኣፈላላይ ምፍጣር ክሰፍሕ ገይሮምዎ እዮም።

እቲ ታሪኻዊ ኩነታት ከምዚ እናሃለወ እዩ ህወሓት ጉዳይ ኤርትራ ናይ ባዕዳዊ መግዛእቲ ሕቶ ስለዘኸኸ ብናፅነት ኤርትራ ክፍታሕ ኣለዎ ዝብል መርገቢ ዝሓዘት። ተጋሩ ኣብ ሞንጎ ትግራይን ኤርትራን ዝሓሸ ሓድነት ክፍጠር ኣለዎ ኣብዝብልሉ እዩን፣ ህወሓት ናይ ሃፀይ ምኒልክ ውሳኔን ሽርሒትን ብምንኣድን ብምጥንኻርን ኣብ ዓለም ተገይሩ ዘይፈልጥ ሓደ ህዝቢ ኣብ

ክልተ ተመቻቂሉ ሓይሉን ረብሕኡን አብ ሓደጋ ክወድቕ ፈራዳትሉ። ህዝብታት ብናይ ደገ ሓይሊ ተይፈተው ይፈላለዩ እምበር ካብ አብራሹም ብዝወፀኡ ሓልታት ክፍለዩ እንትፍረደሎም ተጋሩ ናይ መጀመርታ ተይኹ ኣይተርፉን። እቲ ዝገርም ምናልባሽ ካብ ኢትዮጵያ ንምንጻፍ ዝቃለሱ ሓይልታት እንተዘይኮይኖም፣ ካልኣት ኢትዮጵያውያን ፖለቲካዊ ሓይልታት ነቲ ካባና ሓገዝ ክትረኽቡ ተደሊኹም ጉዳይ ኤርትራ ናይ ባዕዳዊ መግዛእቲ ሕቶ እዩ ኢልኩም ተቐብሉ ዝብል ናይ ኤርትራውያን ሓይልታት ቅድመ ኩነታት ነጊገምዎ እዮም።

ነዚ ኩነታት እዩ ድማ እኒ ገብሩ ቅድም ክብል አብ ህዝባዊ ጋዜጣ ህወሓት አብ ጉዳይ ኤርትራ ዝሓዘቶ መርገቢ አብ ፅንዓት፣ ትንታነን መርገፅን ናይ ኤርትራ ሓልታት(ጀብሃን ሻዕብያን) ተደራሻ እምበር ናይ ባዕላ ፅንዓት ኣይገበረትን/ ኣይነበራን ብምባል ዘስፈርዎ። ገብሩ ድማ አብ መፅሓፉ ደጊሙ ገሊፅዎ። ጀቤ አብዚ ክቕርቦ ዝኸእል መረዳእታን መርትዖን ስለዘየለ ናይ ገብሩ አባሃላ ምስ ናይ ትምክሕቲ ወኪላት ዝብሎም ፕሮፌሰር መስፍንን አንዳርጋቸው ፅን ፅሑፍ ብምንፅፃር ንገብሩ ናብ ደንበ ትምክሕቲ ብምሕዋስ ፅጋዕ ከትሕዞ እዩ ፈቲኑ። አብ 1993 ገብሩን ብዎቲን/መሓዙቱን ጀቤ አብዝተሳተፈሉ መድረኽ ንልዕልና ትግራይ እዮም ዝቃለሱ ነይሮም ተባሂሎም ይኸሰሱ ነይሮም። ኸዚ ድማ ንትምክሕቲ ሓይልታት ማሕበራዊ መሰረት ዒላማ ገይሮም አንፃር ህዝቢ ትግራይ ዝቃለሱ፣ ትግራይ ብፉሉይ ተጠቓሚት ነይራ ዝብሉ መረሕቲ ህወሓት፣ ብኣዴንን ናይ ትምክሕቲ ሓይልታትን ብመረዳእታ ኣደጊፉ እናቃልዐ እናሃለው ናብ ደንበ ትምክሕቲ ጎቲትካ ብምእታው ንገብሩ ወዲ ወሰን ንምግባር ፃዕሪ ይግበር ኣሎ። ህወሓት እኮ ኣይሸንኳይዶ አብ ጉዳይ ኤርትራ አብ ፅንዓትን ፍልጠትን ዝተደረኸ መርገቢ ክትሕዝ፣ ትግራይ ሪፐብሊክ ክምስርት ሒዞዮ ዝነበርኩ መርገቢ ናይ ታሪኽ ፍልጠት ይውሕደኒ ስለዝነበረ እዩ ኢላ ባዕላ ምጊማ መርገቢ ለዊጣ ኢዮ። እቲ መምህራይ ክኾን ዝነበረ ናይ ባዕልና ፅንዓት ኣይነበረናይ ኢልካ ምቕባል ወይ ድማ ዝተፀንዐ ነገር ተነይሩ ሰነድ ምቕራብ እዩ። ጀቤ ግና ብመረዳእታ ዝተደገፈ መርትዖ ካብ ምቕራብ ንገብሩ ፅጋዕ ምትሓዝ ኢዩ መሪፁ።

ጀቤ ናይ ኤርትራ ጉዳይ ዝተፈለየ ታሪኻዊ ምዕባል ስለዘለዎ እዩ ህወሓት ብናፅነት ክፍታሕ ኣለዎ ዝብል መርገቢ ዝሓት ኢሉ ይሙግት እም፤ ተመሊሱ ድማ፡፡እቲ ሕቶ እኮ ከም ካሊ ናይ ብሄር ብሄረሰባት ገይርካ እንተወሲድካዩ ድማ ሙሉእ ብሙሉእ ናይ ውሽጥና ይኸወን » ብምባል ምስ ዓርሰ ውሳኔ ይሕንፍዮ።ቀሊሉ ድማ ።» ህወሓት ናይ ኤርትራ ሕቶ ፍትሓዊ እዩ ክዕወት ኣለዎ ኢላ ተቐሊላ።» ይብል። አብዙይ ክልዓል ዘለዎ ጉዳይ ኤርትራ ከምቲ ልዕል ኢላ ዝገለፀክዎ ንትግራይ/ተጋሩ ኣካል ብሄራዊ ሕቶ ስለዝኾነ ክፍታሕ ዝነበሮ ናይ ተጋሩ ሓድነት ብምርግጋፅ እዩ። ህወሓት ግና እቲ ጉዳይ ኤርትራ ብዓረሰ ውሳኔ ንክፍታሕ እኳ ዕድል የሃበትይ። ህወሓት ዓለም ለኻዊ መርገቢ ዝነበረ አብ ትሕቲ መግዛእቲ ዝነበራ ዓድታት/ህዝብታት ጉዳዩን ብዓርሰ ውሳኔ ክፍታሕ ኣለዎ ዝብል መርገቢ እውን ፍልጦ/ሌላ ዝነበራ ኣይትመስልን። ህወሓት ናይ ኤርትራ ሕቶ ብናፅነት ክፍታሕ ኣለዎ እንትብል ኤርትራ ብዘይ ቅድመ ኩነት ክትንፅል እያ ዝተቐለሰት ማለት እዩ። ከምቲ ጀቤ ዝብሎ ናይ ኤርትራ ጉዳይ ናይ ውሽጢ ጉዳይ ተኸይኑ ንካልኣት ብሄር ብሄረሰባት ዝተኸበረለን ዓረሰ ውሳኔ ንምፍታሕ ይፍተን እምበር ብናፅነት ክፍታሕ ኣለዎ ዝብል መርገቢ ኣድላይ ኣይምነበረይን(አብ ፅባሕ ዓወት ህዝበ ውሳኔ ዝተኸየደ ዝፀንሐ መርገቢ መሰረት ዝገበረ ተይኮነስ ሕጋዊ መልኪዕ ንምትሓዝ ተባሂሉ ዝተወሰደ ሃንደበታዊ ውሳኔ ኢዩ። ህወሓትን ሻዕቢያን ጉዳይ ኤርትራ ብናፅነት እምበር ብዓርሰ ውሳኔ ክፍተሕ ኣለዎ ዝብል መርገቢ ኣይነበረሙን)። አብዙይ ድማ እቶም አብቲ ዘመን ዝነበሩ ካልኣት ተቐለሰቲ ሓይልታት ባዕዳዊ መግዛእቲ እንትነፅግዎ ህወሓት ጥራይ ኢዮ ከም መርገቢ ዝሓዘቶን ኤርትራ ንምንጻፍ ድማ ከም ዕላማ ሒዞ ዝተቐለሰትን። ህወሓት ዝሓዘቶ መርገቢ ብትርጉሙ ኤርትራ ክትንፅል ይግባኣ ዝብል መደምደምታ ዘቕመጠን ንዑኡ ንምፍፃም ዝተንቀሳቐሰን እምበር ህዝቢ ኤርትራ ብድምፂ ክውስን ኣለዎ ዝብል ኣይኮነን። ህወሓት ተነኣሰ ካብ ተበታቲንና/ተፈላሊና ሓቢርና እነረጋግግም ረብሓታት ይዛይዱ፣ ኮይኑ ግና እቲ ጉዳይ ብሪፈረንደም ክፍታሕ ኣይንቃወሚ፣ ብቲ ህዝበ ውሳኔ ድማ ንግዛእን መሰል ህዝቢ ነኹብርን፣ ዝብል መርገቢ ምሓዘት ንቡር

ነይሩ። ህወሓት ግና ኤርትራ ንክትገፅል መርገፂ ሒዛን ተቃላሳን ጥራይ ተይኮነስ ኣብ እዋን ሪፈረንደም እውን ኤርትራውያን ናፅነት ከመርፁ ጎስጓስ ተካይድ ነይራ ኢያ።

4.3 ህወሓት ኣብ ምርግጋፅ ሃገራዊ ረብሓን ሉኣላውነትን

ብሓባር ዝክበረ ህዝብን ዓድን እንትፈላለ ስርዓትን ሕግን ብዝሓለወ መገዲ ክኾን ይግባእ። ሃገራት ካብ ሕሉፍ ዝወርስኦ ዕዳን ርብሓን ኣሉ። ቀፃሊ ሓበራዊ ረብሓኣንን ኣብ ስምምዕነት ዘይበፅሓሉ ጉዳያትን እውን ምስ ናይ መፍተሒኡ ኣንፈት ክሰነድ ይግብኡ። ኤርትራ ካብ ኢትዮጵያ ክትፍለ ትሓስብ ከላ ናይ ክልቲኣን ሃገራት ፖለቲካዊ ሓይልታት እቲ ህዝብ ውሳኔ/ሪፈረንደም ከመይ ክካየድ ከምዝግብኡ፣ ናይቲ ህዝብ ውሳኔ ውፅኢት ሓቢርና ንቐፅል እንተኾይኑ ቀፃላይ ሓባራዊ ጉዕዞና(መንግስታዊ ቅርጺ፣ መሓውርን ርክብን፣ መቐሎ ሃገራዊ ሃፍትን ስልጣንን ወዘተ) ከመይ ክኸውን ከምዝግብኡ፣ እቲ ህዝብ ውሳኔ ውፅኢቱ ናፅነት ተኮይኑ ድማ ቀፃላይ ርክብና ከመይ ክኸውን ከምዘለዎ፣ ዘየሰማምዑና ኩነታት ከመይ ክእለዩ ከምዝግብኡም፣ ኢትዮጵያ ኣብ ኤርትራ መሰረት ልምዳት ንምህናፅ ይኹን ካልኣት ኢኮኖሚያዊ ንጥፊታት ንምክያድ ዝተለቀሐቶ ገንዘብ ኣብ ምምላስ ናይ ኤርትራ ግደን ብፅሒትን ታይ ክኸውን ይግብኡ፣ ኢትዮጵያ ናይ ባሕር ቦሪ ከምይ ትጥቀም፣ወዘተ ዝብል ድርድር ተኸይዱ ናይ እቲ ስምምዕነት ውፅኢት ዘመላኹት ሕጋዊ ሰነድ ክቐመጥ ነይርዎ።

እዙይ ኩሉ ኣይተገበረን። እኳኣኣስ ኤርትራ ንባዕላ ብጉብእ ዘይተፋትሐት መጻኢ ኩነታት ኢትዮጵያ ንምውሳኔ ላዕልን ታሕትን ትብል ነይራ። ኢሳይያስ ምስ ናይ ፖለቲካን ሕግን ኣማኸርቱ/መማኸርቱ፣ እቶም ኢትዮጵያውያን ሓይልታት ዝወከሉ መለስን ሌንጮን ድማ ሌጥኦም ኮይኖም ኣብ ሰንጻፊ ናይ ኢትዮጵያ ናይ ሽግግር ቻርተር ከምዝሓንፀፁ ኣብቲ እዋን ባኣክል ዝነበረ በረከት ሃብተ ስላሴ ዝፀሓፎ ጠቐሱ ገብሩ ኣብ መፅሓፉ ኣስፊሩ። እዚ መቐስ መደንፀዎይ ኢዩ። ንምታይ እንተይልኩም፣ ፖለቲካዊ ሓይልታት ምድርዳር ንቡር ኢዩ። ሻዕቢያ ንረብሓ ኤርትራ ዘይገባእ ሕግን፣ ፖለቲካዊ ኩነታትን ፖለቲካዊ ሓይልን ኣብ ጎረቤት ዓዲ ንክጥጥዕ/ክጣየሽ ምግባር እውን ካብ ኤርትራ ኣንጻር ተተራኡ ግቡእ ኢዩ። እዙይ እንተኮይንሉ ዝኾነ መንግስትን ፖለቲካዊ ሓይልን ዝኸተሉ ኣክይዳን ፍጻሜን እዩ። እቲ ዘደንፁ ግና እቲ መደራደራይ ሓይሊ ናይ ፖለቲካን ሕግን ኣማኸርቱ ሒዙ እንትርከብ ኣቶም ሰብ ውራይ ግና ኣብ ጎነም ዘማኸርዎም ሰብ ሞያታት ዘይምንባሮም ኢዩ።

እዙይ ብዝምልከት ጆቤ ንስዩ ሓቲተ ብዝረኸብኩዎ ሓበሬታ ስዩ እውን ኣብቲ ድርድር ተረኺቡ ነይሩ እዩ ኢሉ ንገብሩ ከምጉት/ክውጥር ይፍትን። ብተወሳኺ ድማ ንምንታይ ንስዩ ዘይጠየቐ ኢሉ ይሓትት። ኣነ ዝብሎ ድማ ንምንታይ ንስዩ ምጥያቕ ኣድለዩ? ኢዩ። ኣብቲ እዋን ገብሩ ኣባል ፖሊት ቢሮ፣ ጆቤ ድማ ኣባል ማእኸላይ ኮሚቴ ህወሓት ነይሮም። እዙይ ጉዳይ መጻኢ ሃገራዊ ኩነታትን ዕድልን ዝውስን ስለዝኾነ ከም ኣመራርሓ ውድብ ተመያይጥካን ኣብ ሓባራዊ መርገፂ ኣቲኻን ንዙይ ዘፈፀሙ ድማ ሰባት ሰይምካ ክኸየድ ዝግብኡ ኢዩ። ገብሩ ይኹን ጆቤ እቲ ወራይ ከም ጓኖት ወይ ድማ ኣብ ታሕተዎይ መሓውር ዘሎ ካድረን ኣባልን ካብ ሳልሳይ ወገን ክሰምዕዎ ኣይግባኢ ነይሩ። ስለዚ ካብ ጆቤ እንፅብዮ ስዩ ሓቲት ዝረኸብኩዎ መረዳኦታ ተይኮነስ እቲ ኩነታት ከም መራሕቲ ውድብን ዓድን ብህወሓትን ብኢህወዴግን ደረጃ ተመያይጥና ሓበራዊ መርገፂ ምስሓዝና እክለን እክለን ነዚ ውሳኔና መሰረት ገይሮም ከፈፀሙ ተመዲቦም ዝብል ኢዩ ነይሩ። ስለዚ እዘን «ንምንታይ ናይ ስዩ ምህላው ዘይተገለፀ? ገብሩ ስለዘይፈልጦ ድዩ? ንምንታይ ዘይፈልጦ?» ዝብሉ ብጆቤ ዝቐረጠ ቀንዲ ሕቶታት ገብሩ ጥራይ ተይኮነስ ጆቤ ባዕሉ እውን ክምልሰን ይግባእ። ስለዝኾነ ድማ ጆቤ ንምንታይ ንስዩ ምሕታት ኣድለዩ? ከም ኣባል ኣመራርሓ ውድብን መንግስትን ንምንታይ ቀዲሙ ዘይፈለጡ? ንስዩ ኸ ዝሓተቶ ቅድም ኢሉ ብዘፀባ ትኹነት ስዩ ከምዝፈልጥ ሓበሬታ ስለዝነበሮ ወይስ ገብሩ ምስጻሓፊ ኣጨናጨኒ ብዝረኸቦ ሓበሬታ መሰረት ገይሩ ኢዩ?

ኣብታ ገብሩ ዝጠቐሰ መፅሓፍ ግና ከምዚ ኢያ ሰፊራ ዘላ፡“In fact, there were other important events preceding the conference [8-12 July 1993 Addis Ababa Conference] that seemed to point towards a readiness by the new ውራይና 16. ግንቦት 2007

governments of Eritrea and Ethiopia for cooperation. The first of such meetings was a little gathering of the top leaders of the EPLF, EPRDF, and the OLF. Representing the EPLF were Isaias Afwerki, and two members of the EPLF political bureau, namely, Ali Said Abdella and Sebhat Efreem, and two of us, myslef and Amare Tekle, were included in an advisory capacity. Representing the EPRDF was Meles Zenawi, who came by car from Addis Ababa with some personal security details and a driver. Representing the OLF was Leenco Leta, deputy leader of the OLF, a man of wisdom and eloquence". ብተወሳኝ ስም ተሳተፍቲ ፎቶ(ብዘይ ኣማረ ተኸለን ኢሳያስ ኣሰወርቂን) ኣብቲ መፅሓፍ ኣሎ። ብኣማኸርነት ኣብቲ ዋዕላ ዝተረኸበ በረከት መንግስተኣብ ስዩ ምንባሩ ብፅሑፍ ይኹን ብፎቶ የጠቐሰን። ንስዩ ስሙ ከልዕሎ ስለዘይደለየ ወይስ ስዩ ተሳታፊይ ስለዘይነበረ? መቐስ ናይ መለስ ኣጀብትን ዘዋሪ መኪናን ኣልዒሉ ንስዩ ከዘሎ ኢልካ ምሕሳብ ይኸብድ ኢዩ።

ካሊእ ኣብ ላዕሊ ንምግላፅ ከምዝፈተንኩዎ ናይ ኤርትራን ኢትዮጵያን ፍትሕ ንቡር ኣካይዳ ተኸቲሉ ስለዘይተፈፀመ ኢትዮጵያ ቀፃላይ ቁጠባዊ፣ ፖለቲካውን፣ ናይ ፀጥታን፣ ሉኣላውንትን ረብሓታታ ተረጋግፀሉ ዕድል ኣይተፈጠረን። ኢትዮጵያ ንቐፃላይ ታሪኻውን ሕጋውን መሰረት ገይራ ረብሓታታ ተረጋግፀሉ ኩነታት ከይፈጥር ድማ ብናይ ኣልጀርስ ስምምዕነት ተነዲቐ። ኣብ ካሊእ ኩነታት ጆቤ ኣብ መሰረታዊ ኣቀማምጣ ሓቂ ተይትጓነፀይ ንጉብሩ ከቃወሞ ዝፍትን ኣብ ናይ ኣገላልፃ ደረጃ፣ ኣተረጓጎም፣ ናይቲ ጉዳይ(issue) ኣወቓቕራ(frame ኣገባብራን)ን ድምፀትን(tone) እዩ። ኣብ ረብሓን ሉኣላውነትን ሃገር ምርግጋፅ ብዝምልከት ግና ነቲ ጉዳይ ካብ ጉብሩ ንላዕሊ እናቐመጠ ንምንታይ ንጉብሩ ከቃወሞ ከምዝፍትን ከምቲ ኣብ ፅሕፍ ብብዝሓት ዝንፀባረቐ ኣንሕና እንትናገር ኢዩ ዘጥዕመልና እንተዘይኮይኑ ግልፂ ኣይከነን። ጆቤ ናይ ኣልጀርስ ስምምዕነት ረብሓታትና ዝፃባእ ስለዝኾነ ከፈርስ ይግብኦ ኢዩ ዝብል። ኣብ ናይ ዓሰብ ጉዳይ ድማ ሰብ ዝበለና ከይንስምዕ ዕቡዖትን ደንቆሮታትን(Arrogant and Ignorants) ስለዝነበርና ረብሓን ሉኣላውነትን ሃገርና ኣብ ሓደጋ ኣውዲቕናዮ ብምባል ኢዩ ዝገልፆ። ናቱ ኣባሃላ እንትቐንጠር « ምስቲ ዘሎ ጂኦ ፖለቲካዊ ኹነታት ተደሚሩ ከረኣ እንከሎ ኢትዮጵያ ኣብ ዓብይ ስግእት ዘላን ኣዝያ ተጋላጂት ሃገርን ገይረ እየ ዝወሰዳ። ጉዳይ ኣፍደገ ባሕሪ ኣናኢስናን ብስሚዒት ተወጣጠርናን ከንገራ የብልናን፣ ብጣዕሚ ኣገዳሲ ነገር ስለ ዝኾነ። ብሕጋዊ መንገዲ እቲ ቐንዲ ዕንቅፋት ከኸዉን ዝክእል እቲ ናይ ኣልጀርስ ስምምዕነት እዩ።» ካብኡ ሓሊፉ ድማ ጉዳይ ዓሰብ በዳላይነት ስምዒት ከምዝፈጠረሉ ይገልፅ።

እቲ በጣዕሚ ዘገርም ግና ናይ ሰብ ምኽርን ፅዋን ዘይንስምዕ ደናቁርን ዕቡዖትን ኢና ነይርን ኢሉ እንተብቐዕ ምልስ ኢሉ ድማ ሓደ ኢትዮጵያዊ ነቲ ናይ ዓሰብ ጉዳይ ብሓደ/ብሓባር ዘይነጋውሖ (Promote ዘይንገብር) ኢሉ ሓቲቱንስ ፖለቲካዊ ኣረኣያና ዝተፈላለየ ዝለዝኾነ ምሳኻ ሓቢረ ከሰርሕ ኣይኸእልን ዝብል ምላሽ ሂበዮ ምባሉ ኢዩ። እታ ናይ ሰብ ምኽር ዘይምስምዕ ዕቡይነትን ደንቆርናን ዳኣ ማዓዝ ተናገሩ? ቀደሙስ ህወሓት ዝቐርበላ ዝነበረ ምኽር ናይ ትምክተኛታት እናበለት ደኾነቲ ትነፅፅ ዝነበረት? ጆቤ ኣብ ሓቢራዊ ሃገራዊ ረብሓታት ሓቢርካ ንምስራሕ ድሉው ከምዘይኮነን ኣብቲ ፅሕፍ ብተደጋጋሚ ከምዘንፀባረቐ ድማ ብሓሳብ ዝተፈለየካ ሰብን ውድብን ከም ፀላኢ/ደመኛ ናይ ምፍራጅ/ምስራዕ ካብ ናይ ህወሓት ባህሊ ከምዘይተናገሩ ኢዩ ዘመላኸት።

ኣብዘቱ ክርኣ ዘለዎ ካሊእ ጉዳይ ድሕሪ ናፅነት ናይ ኤርትራ መንግስቲ ናይ ኢትዮጵያ ሃፍቲ ዝጉሕጉሐሉ፣ ሸቐጣት ካብ ወፃኢ እናምፅኦ ዘራግፈሉ፣ ናይ ፀጥታ መሓውራቱ ዝዘርግሐሉን ወዘተ ዕድል ተፈጠሩ ስለዝነበረ ኣብ ትሕቲ መንግስቲ ካሊእ መንግስቲ(State within a State) እስካብ ናይ ምዃዎን ብርኪ በዒሉ ምንባሩ ኢዩ። እዚ ብዝምልከት ጉብሩ ናይቲ ምጉሕጓሕ ዝበፅሐሉ ብርኪ ብመረዳእታ ኣደጊፉ ኣቐረቡ። ብተወሳኝ ድማ ነዚ ተግባር ንምክልኻል ብትግራይ ገፅ ዝግበር ዝነበረ ቃልስን ኣብ ማእኸል ሃገር ዝነበሩ ናይ ህወሓት ሰበስልጣናት ድማ ንሻዕቢያ ዝገብርም ዝነበሩ ምጥባቕ ገሊፁ። ነዚ ብዝምልከት ጆቤ ነቲ ሓቂ ተይተፃብኦ «ምእንቲ ሰላምን ምርግጋዕን Compromised» ዝተገበረ ኢዩ ብምባል ኣቐሊሉ ክሪኦ ይፍትን። ብናይ ጆቤ ኣባሃላ ምእንተ ሰላምን ምርግጋዕን ሃገራዊ ረብሓኻ ኣሕሊፍካ ብምሃብ ሻዕቢያ ክጥበር appease ክግበር) ግቡኣ ነይሩ ማለት ኢዩ። እዚ ናይቲ ኣብ በረኻ ዝነበረ ሓላፍ ዘላፍ ርክብን ጥበራን መቐፅልታ ምዃኑ ኢዩ። ኢዚኣን ምስ ሳኣን ድማ ሻዕቢያ ወሪሩና። ጆቤ እውን ወታደራዊ ቁመናና ተዘርጊፉ ዓዲ ንሻዕቢያ ሃደቦታዊ ወራር ስለዘቃላዕና ከም ኣመራርሓ ታሓተቲ ኢና በሃላይ ኢዩ።

4.4 ወራር ሻዕቢያ፡ መንቀሊኡን መዕለቢኡን

ዋላኳ ህወሓት ምስ ሻዕቢያ ዘራኸባን ዘፈላልያን ስትራቴጂካዊን ስልታውን ጉዳያት ብምንጻር ሕሉፍ ሓላፍ ዘለፉ ርክብ መልኪዕ ብምትሓዝ እቲ ርክብ ኣብ ሞንጎ ክልተ መሓዙት ፖለቲካዊ ሓይልታት ክህሊ ዝግብእ ንቡር ኣካይዳ ክኸተል ኣብትዕዕረሉ እዋን ኣፈላላያትን ምክርኳሕን ጎሊሆም እንትወፅኡ ሻዕቢያ ዓገርገር ይብል እንተነበረን ህወሓት እውን ናብ ጎንደር ከይትኣቲ ብዝተኻለለ መጠን ትጥንቀቕን ዝበልዎ ይኹን እናበለት ትጥብርን እንተነበረት፤ ሻዕቢያ ህወሓት/ኢህወዴግ ሃገር ኣብ ዝመርሖሉን ዓቕሙ ኣብ ዘደልደለሉን ኩነታት እውን ድልየታቱ ብዓገርገር ንምፍጻም ምፍታኑ ዝገርም ኢዩ። ይኹን እምበር ኣብ ባይታ ዘሎ ዓቕሚ መሰረት ዘይገበረ ኣብ ሰማይ ዝንሳፈፍ ናይ ሻዕቢያ ዕቡይነትን ናይ ህወሓት/ኢህወዴግ ጉጉያት ናይ ውሽጥን ደገን ፖሊሲታት እዛ ዓባይ ሃገር ኢትዮጵያ ብዛ መዳርግታ ዘይኮነት ሃገራዊ ክትውረር ክኣል፤ ህዝብታታ ድማ ንመከራ፣ ውርደትን ሞትን ተዳሪጎም ኢዮም። ኸዝውን ኤርትራ ንኢትዮጵያ ሕግም ደሓር ኮይኖታ ህወሓት/ኢህወዴግ ካብ መረረት ዝሓለፈ ቁምነገር ክገብር ኣይካኣለን። ክለቲኦም ፖለቲካዊ ሓይልታት ዓቕሞምን ስጅምን ፀንቂቆም ስለዘይፈልጡ ድማ እቲ ውጥጥ ቀዲሉ ኣሎ። ህወሓት/ኢህወዴግ እውን እቲ ፀገም ካብ ስሩ ቦርቂቹ ካብ ምድርባይ ነቲ ጨንፈር/ቆፅሊ እናመልመለ ኣብ ዓጋም ከምዝተፀገዐ ቐልቋል እናነበዐ ክነበር ኢዩ ውሳኔኡ።

መንቀሊ ናይ ሻዕቢያ ወራር ኢኮኖሚያዊ ምክንያት ምኻኑ ገብሩን ጀቤን ይሰማምዑ ኢዮም። ነቲ ኩነታት ጀቤ ከምዚ ይገልጻል። «ብርግፀ ነቲ ኩነት ምክንያት ዝኾነ ሻዕቢያ ኢኮኖሚያዊ ፖሊሲታት ናይ ኢትዮጵያ ክሓንቀና እዩ ካብ ዝብል እዩ። ነዚ እውን ገብሩ ይገልጻል እዩ።» ሻዕቢያ ንባዕሉን ንኢትዮጵያን ዝነበሮ ግምትን ኣረኣእያን ጉጉይ ስለዝነበረ ከም ቀደሙ ዓገርገር ክብል'ሞ ካብ ህወሓት/ኢህወዴግ ግደፍዎም ዝደለይዎ ይፈፀመሎም ተባሂሉ ከም በኻይ ቆልዓ መጠበሪ መቐሽሽ ክቐርቡሉ ኢዩ ተፀቢዮ ነይሩ። እሱ እውን ብናይ ህወሓት መረሕቲ ኣይተፈተንን ማለት ኣይኮነን። ግና ኸ ኣብ ውሽጢ ህወሓት ሻዕቢያ ዓቕሙ/ሰጅኡ ክፈልጥ ይግብእ ዝብል ዝነበረ ሓይሊ ተጠናኺሩ ስለዝነበረ እቶም ጠበርትን ዘንጊ ወጥወጥ እናበሉ ጠብሩና ባሃልትን ከም ወትሮ ዝደለይዎ ስለዘይረኽቡ ናብ ስሩዕ ውግእ ተኣትዩ።

ሻዕቢያ ንክወረና ዘበረታትዎን ምቕው ባይታ ዝፈጠሩ ውሽጣዊ ኩነታት እንትትንትኑ እውን ጀቤን ገብሩን ብዙሕ ኣይረሓቑን። እኳድኣስ ጀቤ እቲ ትንታነ ትካላውን መሓውራውን ቅርጺ ከትሕዞ ፈቲኑ። ጀቤ ሻዕቢያ ንኢትዮጵያ ምውራር ታይ ከስዕብ ከምዝኸለል ደው ኢሉ ክሓሰብ ዘኸለል ወይ ድማ ሻዕቢያ ወራር እንተፈፀመ እውን ነቲ ወራር ብተነፃፃሪ በውሕድ ኪሳራን በቐልጣፊን ምምካት ዘኸለል ወታደራዊ ዓቕሚን ቁመናን ዘይምፍጣርና ከም መራሕቲ ሃገር ተሓተቲ ኢና ይብል። ከም ሃገር ጠንካራ ትካላውን ሰብኣውን ዓቕሚ ዘለዎ መከላኸሊ ሃገር ተይተፈጠረ/ተይተረጋገፀ ንምንታይ ሻዕቢያ ብዝርገገና ኣርኪቡልና ንዝብል ሕቶ ዘቐርቦ ምክንያታት ድማ፡ ሓዲ ጠንካራ ሰራዊት ዝህነፀ ኣብ ጠንካራ ቁጠባዊ ዓቕሚ ኢዩ ዝብል ኣረኣእያ ስለዝሓዘና ኣብ ቁጠባዊ ዓቕሚ ህንፀት ንረባረብ ስለዝነበርና ወታደራዊ ጉዳይ ኣይድህብናሉን ነይርና (Economic fixation)፤ ካልኣይ ሓዲጋ ኪጋጥመና ዝኸለል ኣብ ነዊሕ እዋን ምስ ስትራቴጂካዊ ርብሓና ዝተኣሰሰር ናይ ኣጠቓቕማ ማይ(ኣባይ) ኢዩ ብዝብል ንሓዋሩ ንዳሎ ስለዝነበርና (strategic fixation) ሻዕቢያ ወታደራዊ ዓቕሚ ከይፈጠርናን ተይተጠርናን ኣርኪቡልና፤ ሳልሳይ በመሰረት ናይታ ዓዲ ሕገምንግስታዊ መትከል እቲ ሰራዊት ክመጣጠን ስለዝነበሮ ናይ ህወሓት ተጋደልቲ ነበር ካብ ሰራዊት ክሰናበቱ (Demobiliz) ምግባር (rational obsession) ወታደራዊ ዓቕምና ስለ ዘመናመነ።

እዞም ዝተጠቐሱ ምክንያታት ንምንታይ ጠንካራ ሃገራዊ ምክልኻል ዘይፈጠርና ንዝብል ሕቶ እንትኾኑ እቲ ወራር ንምንታይ ሃንደበታዊ ኮይን ንዝብል ከዚ'ውን ጀቤ ሰለስተ ዝተኣሳሰራ ምክንያታት የቐርብ። እቲ ሓዲ ምክንያት ትካላዊ ኣሰራርሓ ዘይምንጻር ኢዩ። ጀቤ ከምዝብሎ ናይታ ዓዲ ናይ ፀጥታን ወታደራውን ትካላት ኣታኣሳሲሩ ዝመርሖን ካብኡም ዝርከብ ወታደራውን ፀጥታን መረዳእታታት

ጠሚሩ ዝትንትንን ምዕባል እቶም ፀጥታዊ ኩነታት ዝእምትን ትካል ኣይነበረን። በዚ ምኽንያት ድማ ኣብ ሞንጎ ቀዳማይ ሚኒስቴርን ናይ ወታደራውን ናይ ፀጥታ ትካላት መረሕቲ ዝነበረ ርክብ ኣብ ውልቂ ዝተደረሸ እምበር ትካላዊ መሰረት ዝሓዘ ኣይነበረን ይብል። እስቲ ካብቲ ፅሕፍ ንእሸተይ እንቐንጥር። «ሻዕብያ ከወረና እንከሎ ብሃገር ደረጃ ነቲ ናይ ሃገር ድሕንነት ዝመርኡ ኣካል ኣይነበረን። ብተለምዶ ቤት ምኽሪ ብሄራዊ ደሕንነት (National Security Council) ምስተጠናኸረ ቤት ፅሕፈት (secretariat) ዘለዎ ናይ ፖሊሲን ስትራቴጂን ሕቶታት ብናይ ጠቕላላ ሃገር ዓቕሚን ዘፀንዕን ሓሳብ ዝቐረብን ዘወሰነን ኣይነበረን። መከላከያ፣ ድሕንነት፣ ወፃኢ ጉዳይ ካልኣት ምስ ደሕንነት ዝተሓሳሰሩ መራሕቲ ምስቲ ጠቕላይ ሚኒስትር ብወልቀ ዝራኸቡሉ ኣሰራርሓ እዩ» ነይሩ። ምስ እዚ ዝተተሓዘ ጆቤ ከም ካልኣይ ምኽንያት ዘቐርቦ ኣብ ህወሓት ኢህወዴግ ናይ ሓባር ኣመራርሓ እናጠፍአ ናይ ውልቀ መላኽነት/ብሕታዊ ኣሰራርሓ/ ምግንጋኑ ኢዩ። ጆቤ ሓባራዊ ኣመራርሓ እንትለምስ ታይ ከጋጥም ከምዝኸእል ሃንደበታዊ ወራር ሻእቢያ ከም ኣብነት ብምውሳድ ከምዚ ይገልጻል። «ህወሓት/ኢህወዴግ ንህዝቢ ኣንቀሳቕሱ ናይ ሓባር ኣመራርሓ ከጥቀም ከሎ ይዕወት፤ ብወልቀ ምምራሕ ከጅምር እንከሎ ወድቀት የጋጥም፤ ልክዕ ከምቲ ሻዕብያ እንተይተዳለና ዝወረረና።» እቲ ሳልሳይ ምኽንያት ንናይ ሻዕቢያ ባህርን ምድላዎትን ዘሓሸ መረዳኢታን ቐርብትን ዝነበሮም ናይ ኤርትራን ኢትዮጵያን ውድባት ርክብ ኮሚቴ ሓለፊ ተወልደ፣ ኣምባሳደር ኢትዮጵያ ኣብ ኤርትራ ኣውግሎምን ፕሬዚደንት ክልል ትግራይ ገብሩን ዘለውዎ ሓይሊ (ኣባላት ፖሊት ቢሮ ህወሓት) ሻዕቢያ ከወረና ይኸእል ኢዩ ምድላዎት እንግበር ዝብል ሓሳብ እንተቐረበ እኳ፤ እቶም ኣብዝሓዙ ኣባላት ፖሊት ቢሮ ህወሓት (5 ካብ 9 ኣባላት ውሽጢ) «ኤርትራ ንኢትዮጵያ ክትወራ ኣይትኸእልን፤ ዓርሰ ቐትለት እዩ ዝኸወን» ኢሎም ብምድማይም ኣድላይ ምድላዎት ተተይገበረ ሻዕቢያ በሃንደበት (ሃንደበትንቱ ንመራሕቲ ህወሓት/ኢህወዴግ እምበር ንሻዕቢያ ኣይኮነን) ከወረና ክኢሉ ዝብል ኢዩ።

ካለእ ጆቤ ንሻዕቢያ ኣብዝኣተወ ኣቲና ነቃብዎ ዝብል ናይኒ ገብሩ ወገን መርገቢ ከምዝድግፍ ከምዚ ኣሰፈርዎ ኣሎ። «እነ ናይቲ ማእኸላይ ኮማንድ ኣባል ስለዝነበርኩ፤ ነቲ ካልኣወይቲ መማረጂ ማለት ንናይ ኤርትራ ስራዊት ኣብ ዝኣተዎ ኣቲና ንደምሰሶ ዝብል ይድግፍ ነይረ። ሕዚ እወን እዚ ቐዳም ትኸክል እዩ እዩ ዝብል።» ካብዙይ ሓሊፉ ናይኒ መለስ ቁዋም ኣብ ዝገበር ዝነበረ ምድላዎት እውን ፀገም የብፀሕ ከምዝነበረ ከምዚ ይገልጻል። «እዚ ኣፋላላይት እዚ ብናላይ ኣብ ዕጥቂ ምግዛእ ዘዋጥጥ እዩ ነይሩ።» ገብሩ እቲ ኩናት በቐዳማይ ሚኒስቴር ጠጠው ክብል ስለዝተገበረ ሻዕቢያ ከንሳእርርን እቲ ሕማም ከደግሳን ዕድል ፈጠርናሉ ኢዩ ዝብል። ጆቤ እውን ካብ ገብሩ ዝተፈለየ መርገቢ/ሓሳብ ከምዘይብሉ ኣብ ፅሕፍ ካብ ዘሰፈረ ምዕብብ ይከኣል። ጆቤ ከምዚ ይብል። «ብናተይ ኣረኣኢያ ንኢትዮጵያ ከፍርሳ ዝደልን ዝንቀሳቐስን መንግስቲ ኣብ ኤርትራ ክህልው ክንፈቅድ የብልናን። ... ኤርትራ መዳርግቲ ኢትዮጵያ ኣይኮነትን፤ ኢትዮጵያ ኣብ ወሽጣ ንክትዳኸም ግን (ከም ናይ 1997 ዓይነት ቐልውላው) ኤርትራ ናይ ካልኣት ፀረ-ኢትዮጵያ ሓይልታት መሳርሕን መደያየቢን ክትኸወን ትኸእል እዩ። ብኹሉ መንገዲ ተፅእኖ [ፅልዋ] እቲ ከፍርሰና ዝደሊ ሓይሊ ከወገድ ኣለዎ።»

ጆቤ ኣብ መሰረታዊ ሓቂ ካብ ገብሩ ኣይፍለን ወይ ድማ ገብሩ ዝኸቐረበ ሓቂ ዝፃባእ መረዳኢታ ኣይቐርብን። ግን ከ ካብ ገብሩ ዝተፈለየ ንክመስል ምስቶም ዘቐርቦም መሰረታዊ ሓቕታትን ክልሰ ሓሳባትን ኣብ ዝጓነፀ መደምደምታ ይዳርብ። ጆቤ ሓባራዊ ኣመራርሓ እንትለምስ ታይ ሳዕቢን ከምዝኸትል ይገልፅ። ብስሩ እውን ሊብራል ዴሞክራሲ ኣብ ዝኸተሉ ፖለቲካዊ ሓይልታት እውን እቲ ጥርናፊን ሓባራዊ ኣሰራርሓን ውሳኔን ከም ኮሚኒስት ሓይልታት ዝጠበቐ ኣይኹን እምበር ፖለቲካዊ ጥርናፊን ሓባራዊ ኣመራርሓን ዘይብሉ ውድብን መንግስትን ኣይህሉይ/ን። ጆቤ ሓይሊ ኣየር ከዳልው ኣብ መቐለ ኣብዝነበረሉ እዋን ሃንደበት እቲ ኩናት ክነቐፅሎ ኣይካኣልናን ዝብል እንተለምዕ ከምዝደንገፀ ይገልፅ። ኣሰዲቢ ድማ እቲ ኩናት በቐዳማይ ሚኒስቴር እታ ዓዲ ጠጠው ክብል ተገይሩ። ይኹን እምበር ገብሩ እውን ኣብ መፅሓፍ ከምዝጠቐሰ «ድሕሪ ኩናት ኣብ መቐለ ብዋና ኢታማዦር ዓድታን ዝተመርከ ኣኼባ ናይ ሰራዊት ኮማንድ ምስ ሙሉእ ናይ ሰብ ሓይሊ ከም ዝነበረ» ጆቤ ኣብፅሕፉ ኣሰፊሩ ኢዩ። ጆቤ ነዚ ናይ ቀዳማይ ሚኒስቴር ውልቃዊ ውሳኔ ኢዩ ናይ ኣሜሪካ ፕሬዚዳንት ኣሰራርሓ ከም ኣብነት ብምምፃእ ትኸክለኛነቱ ከረጋግፀልና ዝደልን ንገብሩ ድማ ውድብካ ዓረና ብሊብራል ዴሞክራሲ ስለዝኣምን «ናይ ፓርትን ማእኸላይ ኮማንድን ወሳኔ እናጠሓሰ በይኑ ወሰነ ኢሉ ንመለሰ» ክትኸሰ ኣይግብኣካን ኢሉ ክዓብሰ/ከምጉቶ ዝፍትን።

4.5 ህወሓትን ዴሞክራሲን

ህወሓት ንበረኻ ዘውጅሉ ብሄራዊ ጭቆና ይኹን እምበር ኮሙኒስታዊት ሓይሊ ስለዝኾነት ነቲ ፍልፍል ብሄራዊ ጭቆና መደባዊ ባህሪን መግለጻን ብምሃብ ናይቲ ቃልሲ ዕላማ ፀረ-ፊውዳል፣ ፀረ -ኤምፔራሊስትና ፀረ-ቢሮክራሲያዊ ካፒታሊስት ኢዩ ነይሩ ትብል። ናይ ማሌሊት ሰነድ ከምዚ ይብል። «የህወሓት ኮሚኒስት ሃይል ከመጀመሪያው ጀምሮ በኢትዮጵያ ኣብዛኛው ህዝቧን የሚመለከት እጅግ የከፋ ብሄራዊ ጭቆና የነበረና ያለ መሆኑን፣ የዚህ ብሄራዊ ጭቆና መንስኤ በፊውዳሊዝም፣ በኢምፔሪያሊዝምና በቢሮክራቲክ ካፒታሊዝም የሚካሄድ መደባዊ ጭቆናና ምዝመዛ[ብዝበዘ]መሆኑን [ገምግሞ አቋም ወስዷል]»(የህወሓት ኮሙኒስት ሃይል የ10ኛ አመት ጉዞ ግምገማ፡ ገ.10)። በዚ መሰረት ድማ ኣብ 1977 ዓ.ም ናይ ሸቃላይን ገባርን ምልክነት(Dictatorship) ዘረጋገፀ ስርዓት ምስፋን ከም ዕላማ ዝሰነቐት ማሌሊት ትባሃል መሪሕ ውድብ ተመስሪታ። ማሌሊት ከም ዝኾነ ኮሙኒስታዊ ሓይሊ ሓዲ ውድብ ጥራይ እምበር ካልኣት ተነሓናሕቲ ውድባት ክፍጠሩ ወይ ድማ ክህልው ኣይተፈቅድን። ንማሌሊት ዴሞክራሲ ማለት ሸቃላይን ገባርን ካብ ፖለቲካዊ ሓይልታት ፅልፎን ተፅዕኖን ናፃ ዝኾኑ ውዳበታት እስካብ ምፍጣር መሰል ተዋሂብዎም ተይኮነስ ብመሪሕ ውድብም ኣቢሎም ብዝገብርዎ ተሳትፎ ወይ ድማ ውድብም ብዝውስነሎም ዝግለፅ ኢዩ። ካብ ሸቃላይን ገባርን መደብ/ደርቢ ወፃኢ ዘለው ሓይልታት ድማ መደባዊ ተፈጥርኦም ክሓዱም ምስ ሸቃላይን ገባርን ይውግኑ፣ መደባዊ ተፈጥርኦም ሓዞም ክቐፅሉ ተደልዮም ድማ ክጠፍኡ ወይ ድማ ክፅምፀፀ/ክርገፀ ይግበር። ጆቤ እውን ከምዚ እዩ ዘቐምጠ። «ብመንገዲ ሶሻሊዝም እቲ ሸቃላይ ይኹን ኣረስታይ ካብ ኣርዑት ጭቆናን ሕፃራት ፍትሒን ከገላገል ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ብኣንፃር እዞም ደርብታት ናይ ምምስራት ዕላማ እዩ ነይሮዎ።»

ኣብ ትግራይ ይኹን ኣብ ኢትዮጵያ ቁጠባዊ ዓቕምን ኢንዱስትሪን ኣብ ዘይማዕበለሉ ኩነታትን ሸቃላይ መደብ ክጥጥዕን ውድባውን መንግስታውን መሓውራትን ሃፍትን ክውንን ክመሓድርን ኣብ ዘይክእለሉ ማህበራዊ መሰረት ሶሻሊስት ስርዓት ምህናፅ ስለዘፀግም ህወሓት ወያኔ ዴሞክራሲ ዝባሃል ናይ ሸግግር ስርዓት ክትምስርት ግድን ነይሩ። እዚ ኣብ ራሻ ተመስሪቱ ካብ ዝነበረ ናይኒ ስታሊን ናይ ፈተነ(ሙከራ) ሶሻሊዝም(Experimental Socialism) ዝተወሰደ ልምዲ ኢዩ። ወያኔ ዴሞክራሲ(Revolutionary Democracy) ናብ ሶሻሊዝም ዘሸጋግር ጊዚያዊ ስርዓት ከም ምዃኑ ንማሕበረሰብ ብመደብ/ደርቢ ከፋፊሉ ዝሰርዕን ፈታውን ፀላእን ኢሉ ፈርጂ ዘቐምጥን ኢዩ። በዚ መሰረት ድማ ንቶም ዝውግነሎምን ረብሓኦም ከኹብረሎም ዝቃለሰሎምን ዝጠበቐሎምን መደባት(Classes) ስልጣንን ሃፍትን እታ ዓዲ ክውንኑ፣ ፖለቲካውን ኢኮኖሚያዊ ተሳትፍኦም ክድንፍዕ ወዘተ ከም ዕላማ ሓዙ ዝንቀሳቐስ እንትኾን፣ ነቶም ብፀላእነት ዝፈረጀም/ዝሰርዎም መደባት/ደርብታት ድማ ክጠፍኡ፣ ኢኮኖሚያዊን ፖለቲካውን ተሳትፍኦምን ረድሓኦምን ክፅገት ከምዘለዎ ኢዩ ዝአምን። ገብሩ ድማ ነዚ ዴሞክራሲ ወገናዊ ክኾነውን ኣለዎ ኢሉ ዝአምንን ማሕበረሰብ በመደብ ከፋፊሉ ፈታውን ፀላእን ኢሉ ብምስራዕ ንቶም ፀላእቲ ኢሉ ዝፈረጀም መደባት ተሳትፎ ዝግግት ወያኔ ዴሞክራሲ ይነፅግ። እነ ከምዝተረደእኒ ናይ ገብሩ ሓሳብ ኩሎም ኣባላት ማሕበረሰብ ማዕረግ ፖለቲካዊ ተሳትፎ መሰሎም ተሓልይሎም ብዴሞክራሲያዊ መረፃ ዝበለፀ ድምዒ ዝረኽቦ ፖለቲካዊ ሓይሊ ዘመሓድረሉ፣ ዝተሸነፉ(ውሕድ ድምዒ ዝረኽቡ) ድማ መሰሎም ዝሕለውሉ ዝብል ኣብ Majority Rule, Minority Right ናይ ዴሞክራሲ ኣምር(Principle) ዝድረኽ ኢዩ።

ጆቤ ከም ገብሩ ናይ ህወሓት “ብዘይካ መንገዲ ህወሓት ኩሉ መስመር መንገዲ ዕንወት እዩ” ዝብል ማሌሊታዊ መትከል መደብለ ፓርቲን(Muliti Party System) ፖለቲካዊ ንሕንሕን ዝፃዕው ኢሉ ይአምንን ይኩንኖን ኢዩ። ይኹን እምበር ነቲ ከም ስርዓት ክስፍን ዝተቐረጸሉን መሪሖ መላምል መናእሰይ ትግራይ ዝሰወአሉን ወያኔ ዴሞክራሲ ግና። « ወያኔ ዴሞክራሲ ዝበሃል ቃል ክጥቀም ኣይደለኹን፣ ምክንያቱ ድማ ኣብዚ እዞን እዚ ወያኔ ዴሞክራሲ እዞይ እዩ ኢልካ ዘይልለ ሓሳብ ኾይኑ እዩ ኢሉ» ስለዝሓሰብ ብምባል ብኣርምም ሓሊፍዎ። ካብዙ ሓሊፉ ድማ ዴሞክራሲ(political ideologies ንምባል ደልዩ ኢዩ መስለኒ) ኣብ ሊበራልን(Liberal Democracy) ነን ሊበራልን (Non-Liberal Democracy) ዝባሃል ክልተ ደንበታት ብምስራዕ ወያኔ ዴሞክራሲ ኣብቲ ሓዲ ኸረፂት ክጠቐልል ይኽእል ኢዩ ብዝብል ጎልቢብዎ/ሸፊንዎ ክሓልፍ ይደሊ። ከምኡውን ብማሌሊታዊ ዲያላክቲክስ ትንታኒ

መሰረት ብምግባር። ሊበራል ዲሞክራሲ ናይ ምዕቡል (Established) ዝኾኑ ግን ድማ ኣብ ምውዳቕ (decline) ዘለዉ ስርዓታት ስርዓት ምሕደራ» ኢዩ ይብል። እዙይ ሶሻሊዝም/ዲሞክራሲ ኣብ ዝበሰበሰ ናይ ካፒታሊስት ስርዓትን ቁጠባዊ ምዕባልን ይመስረት ዝብል ማርክሲስት- ሌኒኒስት ዲያሌክቲካዊ ኣስተምህሮ ዝተደረገ ትንታነን ምዃኑ ኢዩ። ካለኦ ደብ ኣብትንታንኡ ፖለቲካ፣ ፖለቲካዊ ርእዮተ ዓለም (Political Ideology)ን ዲሞክራሲን፣ ከምኡ እውን ሊበራሊዝምን ካፒታሊስት ኢኮኖሚያዊ ስርዓትን ሕውስውስ ስለዘብሎም ነቲ ምጉቱ ጭራ ሒዝካ ክትክተሎ የፀግም ኢዩ። «ከም ኩሉ ፖለቲካ ዲሞክራሲ እውን ብክብሪታት ዝተዳጀበን ወገንተኛን እዩ»። «ሊበራል ዲሞክራሲን ነን ሊበራል ዲሞክራሲ ዝበሃሉ ሓሳባት ዝመጋገቡን ግን ድማ ዝተፈላለዩ» ኢዩም ዝብል ከም ኣብነት ምርኣይ ይክኣል። እቶም ካልኣት ቡብትሕዝትኦም ከምዝስዕ ንሪኦም ኢና።

ጆቤ ዋላኳ «ወያይይ ዲሞክራሲ እዙይ እዩ ኢልካ ዘይልለ ሓሳብ ኾይኑ እዩ» ይበል እምበር ናይ ወያይይ ዲሞክራሲ ፖለቲካዊ ኢኮኖሚ (ኢኮኖሚ) ኣታሓሳስባ መቐፀልታ ኮይኑ ዝመፅእ ዘሎ ልምዳታዊ መንግስቲ ግና የወድሶ ኢዩ። ናይ ልምዳታዊ መንግስቲ (Developmental State) ቀንዲ መግለጺ ዲሞክራሲዊን ሰብኣውን መሰላት ብምርጋዕ/ብምጭፍላቕ ኢኮኖሚያዊ ልምዳት ምስፋን ኮይኑ እናሃለዩ ኣብ ኢኮኖሚያዊ ንጥፈት ብዘለዎ ናይ መንግስቲ ኢድ ኣኣታውነት ጥራይ ክገልፃ ይፍትን። እኳድኣስ ዶ/ር ቴድሮስ ውሕጅ እናትሻገርካ ፈረስ ኣይቐየርን ከምዝበሎ ልምዳታዊ መንግስትን ዲሞክራሲን ዘይሳነዩ ምዃኛም እናትፈለጠ ናይ ኢህወዴግ ፕሮፓጋንዳ ከምዘላ ብምውሳድ ልምዳታዊ ዲሞክራሲያዊ ክኾን ይግብኦ ይብል። ናይ ውልቅን ጉጅላን መሰላት (Individual and Group Rights) ማዕረ ምትእንጋድ ዝብል እውን ከምኡ ኣብ ናይ ኢህወዴግ ናይ ፕሮፓጋንዳ ሰነዳት እምበር ብክልስ ሓሳብ ደረጃ ኣይርከብን። ውልቃዊ መሰል ወይ ድማ ጉጅላዊ መሰል ዘቐድም እምበር ክልቲኦም ማዕረ ምትእንጋድ ዝብል ክልስ ሓሳብ ኣንቢብናን ተሚዕና (ተማሂርና) ኣይነፈልጥን። ህወሓት/ኢህወዴግ ናይ ፖለቲካዊ ሕቶታት ኩሎም ዓምራሩ ብምውሳድ ናይ ተናሓናሕቲ ፖለቲካዊ ሓይልታት ሕቶ ናብ ኣፈፃፀም ንምውራድ ለጋጊቡ ዝደርጎም ከም ክልስ ሓሳብ ገይርካ ምውሳድን ከም ሓቂ ንሰብ ምትሕልላፍ ምፍታንን ግና ጌጋ ኢዩ።

ኣብ ካለኦ ርእሲ ብሰፊሑ ዝምለሶ ኮይኑ እቲ ብጣዕሚ ዝገርምን ዘደንፁን (ነዚ ፅሑፍ ንምፅሕታር ዘለዓለንም ንሱ ኢዩ) ጆቤ። «ዲሞክራሲ መሰረቱ ናይ ሰባት ስብእና ዘክብርን ዝተፈላለዩ ሓሳባት ዘክእልን (Accommodative) ስርዓት እዩ»። ኡሉ ሰቢኹ እንተብቐዕ ዘይሩ ግን ናይ ገብሩ ስብእና የናሹ፣ የፀለም። ካብኡ ሓላፊ ድማ ንገብሩ ካብ ቃልስን ህዝብን ትግራይ ክጓንዩ ይፍትን። ጆቤ ኣብቱ ፅሕፍ ኣብ ብዙሕ ጉዳያት ብክልስ ሓሳብ ደረጃ ዝገልጾምን ብተግባር ድማ ዘንፀባርቆምን ይፈላለዩን ይጓንፁን ኢዮም። ነዚ ኢዩ እውን ጆቤ ብክልስ ሓሳብ ዘቐድም ስለዝሸርሸሮም ካብ ፅሑፍ ትምህርቲ ንምውሳድ ዘፀገም። ንናገሮ እምበር ንትግብሮ ኣይትርኣዩ ዝብል ሃማኛታዊ ኣባሃላ ግዘ ሓሊፍዎ ኢዩ። Walk the Talk ከምዝብልዎ ንግግሩን ተግባሩን ዘይተዓረቐሉ ሰብ ኣብ መድረኽ ወጺኦ ከምዕድ ኣየጥዕመሉን ።

ገብሩ ብኣባልነትን ኣመራርሓን ተሓቕፉ ዘሕለፈላ ውድብን ሕሉፍ ቃልሱን ብዝምልከት ዝተሳተፈሎም፣ ዝረእዮምን ዝሰምዖምን ውዕሎታት ኢዩ ፅሑፍ። ስለዚ እቲ መፅሓፍ ብዋናነት ኣብ ናይ ውዕሎ/መዝከርታ (Memoir) ኢዩ ዝሰራዕ። ዋላኳ ገብሩ ነቲ ሓሳብ ታሪኻዊ መሰረትን ቅርፅን ብምትሓዝ ኣብ ቀፃላይ ክህልዎ ዝክእል ናይ ቃልሲ ኣንፈት የቐምጥ እምበር ካብ ከምዚ ዝበለ ኣቀራርባ ዘለዎ ፅሑፍ (Genre) በፅንዓት ክድገፍን ናይ ንፅፅ ትንታነን (Comparative Analysis) ትፅቢት ኣይግበረሉን። ጆቤ ግና ንገብሩ ናቶም ካልኣት ፖለቲካዊ ሓይልታትን ውድባትን ፅንዓት ብምክያድ ውሽጣዊ ዲሞክራሲኦም ታይ ከምዝመስል ስለዘየቐረኑ ኣብ ህወሓት ጥራይ ምፅሓፍ ሚዛን ከምዘገደለ ገይሩ ይኸሶ። ገብሩ ክገብር ዘለዎ (ገይርዎ ኢዩ ድማ) እተን ቀጥታ ተሳቲፈለን፣ ብዓነይ ሪኦን፣ ካብ ብጭን ካልኣት ሰባትን ሰሚዐየን ዝብልን ብመረዳእታ ኣደጊፉ ምቕራብ ኢዩ። እኒ መምህር ሙሉ ወርቅ ናይቲ መፅሓፍ ዓይነት (Genre) ተይበየኑይ ብፋሉል ኣካዳሚያዊ ቅርፂ ሂሳም ጎደሎን ሕፅረትን ክነቕፉ ገደል ስለዝኣተዉ ተመራሪኻ ምኻድ ግቡእ ኣይኮነን።

ካሊእ ገብሩ አብ ወያኔ ዲሞክራሲ ወይ ድማ ክኸተልዎ ኣብ ዝገባእ ዓይነት ዲሞክራሲ ብዝፈጠርዎ ኣፈላላይ ካልኣይ ምግምግማዕ ተፈጠሩ ይብል። እዙይ ዝተፈጠረ ድማ ድሕሪ እቲ ንኸልተ ዓመት ዝኣክል ኣብ ጋዜጣኡም ዘውጅኦም ገምጋም ሕሉፍ ኩነታት ህወሓት ኢዩ። ገብሩ ኣብቲ መፅሓፍ ነቲ ኩነት ከምዚ ይገልጻል፡ «ኣፈንጋሮጮች የተባልነው ህወሓትን ለቀን ከወጣን በኋላ ለሶስት አመታት ያህል ባካሄድነው ያለፈው ጉዟችን ግምገማ ዲሞክራሲንና ሌሎች የፖለቲካ ችግሮቻችንን ለማየት የሞከርነው ዱሮ ስንከተለው ከነበረው የአብዮታዊ ዲሞክራሲ አስተሳሰብ አንፃር ነበር።» እቲ ኩነት ከምዚ እናሃለየ ጆቤ ግና እቲ ሓባራዊ ገምጋም ንወያኔ ዲሞክራሲ ዝቐጥቀጥሉ ኢሉ ይገልጻል።

5 ምቅላዕ ገበና ህወሓት

ዳ ህወሓት ትካላውን ሃገራውን ሚሲጢር/ገበና ካብ ባህላዊ ናይ ስድራ ገበና/ሚሲጢር ፈልዮም ኣይርኢዎን። ጆን ያንግ ዝተብሃለ ኣብ ሓራ መሬት ጋዜጠኛ ኮይኑ ዘገልግል ዝበረን ኣብ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ መፅሓፍ ዝፀሓፈን ሰብ ህወሓት ኩሉ ነገር ገበና ገይራ ማዕዳኡ ዕፁው ትገብሮን መረሕታ ካብ ናይቲ ማሕበረሰብ ዝወረሰዎ ሚሲጢራዊነት ባህሊ እዩ ይብል። ኣብ ድሮ መረፃ 2002 ምስ ትምህርቲ ዝተኣሳሰረ መፅናዕቲ መረዳኢታ ንምእካብ ኣብ ትግራይ ነይረ። ሸዑ ኣብ ዩኒቨርሲቲ መማህርትና ዝነበረ መምህር ተራኺብና እንትነገሩልል ኣብ ሞንጎ ወግዕና ስለ መረፃን ኩነታት ትግራይን ተላዒሉ እዛ ትስዕብ ምስዚ ርእሲ እዙይ ዝተተሓሰቦ ታሪኽ ሸው የብለለይ። ካብ ፌደራል መንግስቲ ትምህርቲ ሚ/ር ዑደተኛታት ናብ ትግራይ ይኸዱ እሞ ነቶም መማህራን ብዛዕባ ኩነታት ትምህርትን መማህራንን ይሓትዎም። እቶም መማህራን ድማ ኣላ ዝተበሃለት ፀገም ዝርግፍ ኣቢሎም የቕርብሎም። እዞም ዑደተኛታት ነዘን መማህራን ዘልዕልዎን ፀገማት ሓዞም ናብ ክልል ቢሮ ትምህርቲ ይኸዱ እሞ እቲ እኒህ ዝተበሃለ ፀገም የካፍልዎም። እዙይ ዝሰምዑ ሓላፍቲ ቢሮ ትምህርቲ መማህራን ኣኪቦም። «ፀገም እንተልዩ ንዓና ዘይትነግሩና፣ ገበናና ኣሕሊፍካ ምሃብስ ንምንታይ ኣድለዩ» ኢሎም ንዘም መማህራን ካሊእ ማዕልቲ ምእንታን ከይደግሙ መጠንቀቕታ ዝተሓወሶ ምሕፅንታ ኣቕሪቦምሎም።

ካሊእ ናይ ህወሓት መረሕቲ ክፍፅምዎ ዘይሓነኹ ካሊእ እንትፅሕፎ ወይ ድማ እንትናገሮ/እንተቃልዖ ፀላዕላዕ ኢዩ ዘብሎም። እዚ ብኸልተ ነገር ክስተኻኸል ይኸእል ነይሩ። ሓደ እቲ ተግባር መሕፈርን ብታሪኽን በህዝብን ዘኮንን እንተኾይኑ መጀመርታኡ ዘይምፍፍፍም። ካልኣይ እቲ ተግባር ወይ ስጉምቲ ዝተፈፀመ ዝዘየደ ረብሓ ንምርካብ ወይ ድማ ዝግበየ ሓደጋ ንምክልኻል ተባሂሉ ተኸይኑ ኣብ ምንታይ ኩነታትን ንምንታይን ስጉምቲ ከምዝተወሰደ ንህዝቢ ምርዳእ። ፍፍፍታት፣ ውሳኔታትን ስጉምታትን ብታሪኽ ኣይዘገበልና/ ኣይስፈር ማለት ግና ግቡእን ፍትሓውን ኣይኮነን። ታሪኻዊ ሓለፍነትን ተሓታትነትን ምቕባል እምበር መሚኹም ዘግብሉና/ግሓፍልና ኣይግባእን። እንተዝባሃል እውን ይውዕል ይሓድር ይኸን እምበር ታሪኽ ተይመመየቲ ኣብ ማህደራ ምስፋራ ኣይተርፍን። ደረትካ ነፊሕካ ዘይትከላኸለሎም ንግዚያዊ ፖለቲካዊ ረብሓን ስልጣን ተባሂሎም ዝውሰዱ ስጉምታት ኣብ ናይ ታሪኽ ፍርዲ ኢዮም ዝወራረዱ።

ከወጅኦ ወይ ዕላዊ ክኾን ዘይድለ ገበና/ሚሲጢር ከምዚ ከፋፊለ ክርኦ ይደሊ፤ 1. እቲ ሓበሬታ/መረዳኢታ ኣብ ኢድ ፀላኢ እንተኣትዩ ሃገራዊ ፀጥታ፣ ስትራቴጂካዊ ረብሓ ንሓደጋ ዘቃልዕ እንተኾይኑ። 2. እቲ መረዳኢታ/ሓበሬታ ኣብ ኢድ መነሓንሕቲ እንተ በፂሑ እታ ዓዲ ወይ ትካል ናይ ምውድዳር ዓቕሚ ዘዳኸምን ረብሓኡ ዘስእንን ተኸይኑ። 3. ዝግበየ ርብሓ ዓዲ ወይ ድማ ህዝቢ ንምርግጋዕ ተባሂሉ ዝተወሰደ ስጉምቲ ዕላዊ ተኸይኑ ናብ ዘይተደለየ ኣንፈት ከይዱ ሳዕቤን ከየመፅእን(እቲ ሓበሬታ ብመውፅኡ ዝርከብ ረብሓን ዝኸተል ሓደጋን ብምምዛን ይውሰን)። ግና ብሚሲጢር ክሕሎ ዝድለ መረዳኢታ/ሓበሬታ ንዘለኣለም ሚሲጢር ኮይኑ ዝነበር ተዘይኮነስ ንተመራመርትን ህዝብን ዕላዊ ዝግበረሉ ናይ ግዘ ገደብ ኣለዎ ኢዩ። ብዚ መንፅር እዙይ እንትርኦ ገብሩ ናይ ህዝብን ዓድን ረብሓን ፀጥታን ናብ ሓደጋ ዘቃልዕን ዘውድቕን ታይ ዓይነት ገበና/ሚሲጢር ኣውጺኡ እዩ ጆቤን ኣዘራሪቡም ዝበሎም ካልኣት ኣባል ኣመራርሓ ህወሓት ዝነበሩ ገብሩ ሚሲጢር ኣውጺኡ ብዝብል» ዝሓርቁ፤ «መንፈስ እታ መፅሓፍ ጥፍሓት(Disaster) እያ፣ «እናተናደድና ኢና ኣምቢብናያ» ዝብሉን»እታ ናይ ገብሩ መፅሓፍ ካብተን ቅድም ኢለን ብሸም ገድሊ ዝተፅሓፉ መፅሓፍቲ ንላዕሊ ከይዳ ቀይሕ መስመር

ዘተሻገረት ኾይና እውን» ተሰሚዓትና ዝብሉ? ብብረታዊ ቻልሲ ህዝቢ ትግራይ [ግና] ከም ዝሕበኑ ይገልፁ» ማለት ከ ታይ ኢዩ? ፍሉይት ታላላቕቲ ምዃኖም ድዩ?

ደጋጊ መ ክገልፅ ከምዘፈተንኩዎ ጀቤ ኣብ ገብሩ ዘቕርቦ ናይ መሰረታዊ ሓቂ ጌጋን መሰረታዊትን ዳርጋ የለን ምባል ይከኣል። ካብ ገብሩ ክፍለ ዝደሊ ኣብ ኣገላልፃ ደረጃን መደምደምታን እዩ። ኣብ መሰረታዊ ሓቂ ተይተጓነፅካ ኣብ መደምደምታን ትርጉምን ምፍልላይ ድማ ንቡር ኢዩ። እቲ ንቡር ዘይኮነ ኣንሕና እንብሎ ትኽክል ካልኣት ዝብልዎ ግና ጥፍኣት ኢዩ ዝብል ኣታሓሳስባ/ኣረኣኣይ ኢዩ። እም ድማ እቶም ሓቕታት ናብቱ ተጋግዶ ዝብልዎ መደምደምታን ትግርጉምን ዘዛዝው እናሃለዩ። እስቲ ናይ ጀቤ ኣብልዕሊ ህወሓት ዘዕረፎ መደምደምታ ንርእ፤ «እቲ ፀረ-ዴሞክራሲዊ ኣረኣኣይታትን ተግባርን ነቲ...[እዎንታዊ] ምንቅስቃሳት ዝሸርሸርን ኣብ ገሊኡ እዋናት ዝዕብልለሉን ኩነታት እዩ ነይሩ። ሰኣን ፍልጠትን ሕፃናት ተሞክሮን ፀረ-ዴሞክራሲዊ ኣረኣኣይታትን ናብ “ህልዉናን” (survival) “ዉድብ ጠፍኣት” ዝብል ስግኣታት እናምርሑ ብርክት ዝበሉ ጉድለታት ተፈጻሚ እዩም። ናይ 1969 ሕንፍሽፍሽ ዝበሉ ኣብ ኣተኣላልያ ዓባይቲ ጉድለታትን ጠባላታትን[በሰላታትን] ኣሕዲሮም እዩም። ነቲ ዴሞክራሲያዊ ሃዋህዉ እዉን ብቐጻልነት ይገብኡ እዩም። ምስ ስለላን ፀረ ዉድብነትን ተኣሳሲሩ ዝግበር ዝነበረ ስጉምቲ ንህልዉናና ኣድላይ ግን ሕልፊ (Excesses) ዝነበረ ጌርኻ ኰዉሰድ ይከኣል። ብፀተኣን ምክንያት ኣብ ደቂ ኣንስትዮ ዝበፀሐ ዝነበረ ምሽምቓቕ ናይዚ መግለጺ ተገይሩ ኰዉሰድ ይከኣል እዩ።» «ድሕሪ 1987 ግን እዙይ ዝበሃል ምትኽኻእ እንተተይገበረ እዩ ከም ሸንቲ ግመል መንገዲ ዝቅጽል ዘሎ።»

ጀቤ መፀለምታን ቅጥለት ስብእናን (Character Assassination) ከመይ ከምዘርድኦም ግልፂ ኣይኮነን። ንኣብነት ብመረዳኢታ ተየደገፈ ንገብሩ ሓቕኛ ከምዘይኮነ፣ ዓቕሚ ከምዘይብሉ (እቲ መፅሓፍ ሰባት ፅሒፊምሉ ይኾኑ እውን ይብል) ፣ ወዘተ ገይሩ ይጥቅኖ። ተመሊሱ ድማ ገብሩ ዘቕረቦም ሓቕታት ዘፍርስ ነገር ተቐቕረበ (እቶም ከም መረዳኢታ ከቕርም ዝፈተኖም እውን ጉጉያት ኢዮም) ንገብሩ ንሰባት ኣፀለሙ፣ ቅጥለት ስብእናን (Character Assassination) ፈጻሙ ኢሉ ይኸሱ።

6 ህዝቢ ትግራይ ከም ዋልታ(Shield) ምጥቃም፡ ህወሓትን ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን

ኣብ 1993 ናይ መረሕቲ ህወሓት ምፍንጫል ተኸቲሉ ገብሩ ዝንቀፈለን ዝነበሩ ጉዳያት ኣብ ሰለስተ ሰሪዕካ ምርኣይ ይከኣል።

ሀ. ኣብ ማእኸል ዓዲ ኣብ ዘነበሩ መድረኻት እኒ ገብሩ ንትግራይ ልዕልነት ኢዮም ዝሰርሑ ነይሮም፣ ንትግራይ የዳልው ነይሮም፣ ፀቡብቲ ናይ ትግራይ ብሄርተኛታት ኢዮም ዝብል ነይሩ።

ለ. ኣብ ትግራይ እኒ ገብሩ ዓቕምና ዘይምጥን ዓባይቲ ፕሮጀክትታትን ትካላትን ኣብ ትግራይ ሓንጻዎምን ወጢኖምን ይሰርሑ ነይሮም ዝብል። ከምኡውን

ሐ. ኣብ ትግራይ ገብሩ ኢዩ ብወራዳ ደረጃ ክትውደቡን ክተልምዑን ዝኸልከለኩም ዝነበረ። ኸዚ ግና ተጋሩ ብማሕበር ልምዓት ደረጃ ጥራይ እንወደብ፣ ካብኡ ብታሕቲ ዘሎ ኣወዳድባ ኣየድሊ ዝባሃል ዝነበረ ቀርቶ ኢዩ፤ ብወራዳን ብቁሽትን ክትውደቡ ትኽእሉ ኢኹም ዝብል ነይሩ።

ኸዚ ድማ እዞም ንትግራይ የዳልው ኢዩ፣ ናይ ትግራይ ሓድነት ከይሸርሸር ካብ ትግራዊይነት ብታሕቲ ውደባ ኣየድሊ ስለዝበለ ዝወቕስዎን ዝኸሰዎን ዝነበሩ ጥውይ ኢሎም ንዓዕሎም ደቂ ኣሚናት ገይሮም ንገብሩ ከጓንዩዎን ኣብ ጉዳይ ትግራይን ተጋሩን ወዲ ወሰን ክገብርዎ እንትፅዕሩ (ዋላ ኣይሳኽዐሎም) ብጣዕሚ ኢዩ ዘሕዝን። ኣብ ጉዳይ ትግራይን ተጋሩን መን ወዲ ወሰን መን ወዲ ኣሚን ምዃኑ ኢዩ? ናይ ታላላቕነትን ኣነነትን ደረጃ ሰርተፊኬት ምዕዳል ሞራላዊ ልዕልናኸ ፍልፍሉ ታይ ኢዩ? እስቲ ገብሩ ዝኸሰሰለን ዘሎ ነጥብታት ንርእ።

ካልአት ተዋሳኔቷ ታሪኽም እንትፅሕፉ፣ ተወሳኺ አካዳሚያዊ ፅንፍታት እንትካዩዱ ዝውሰኹ፣ ዝዳብሩን ዝቕነሱን መረዳእታታትን ከምዘለው ኮይኖም ገብሩ ታሪኽ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ(ዳግማዊ ወያነ) ብቅርባ ደረጃ ብዝተማልአን ካብ ወገናውነት ብዘርሓቑን ኢዩ አቕራቢዎ። ኢዴዩ/ኢዴህ፣ታሓት- ጠራናፊት፣ ግጥሞታት፣ ማገብት-ታሓት(ህወሓት)፣ ዝመሰሉ ኣብ ዳግማዊ ወያነ ትግራይ ተዋሳኔቷ ዝነበሩ ፖለቲካዊ ሓይልታትን ኣብ ትግራይ ዝንቀሳቑሱ ዝነበሩ ሃገራዊ አወዳድባ ዝነበሮም ከምን ኢህአፓን ኣካቲትዎም ኢዩ። ጆቤ ግና ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ብህወሓት ዝተወጠነን ዝተጀመረን ይመስል «ህዝቢ ትግራይ ዕጥቃዊ ቃልሲ ካብ ዝጀምር እንሆ 40 ዓመታት ሓሊፉ»ይብል። እዙይ ናይ ዴሞክራሲያዊ መገዲ ዝገዳ ዘሎ ህወሓት ማለት ህዝቢ ኢዩ ዝገዳይነቱ ውድብን ህዝብን ዘይፈላሊ ናይ ህወሓት ኣረኣኢ መቐፀልታ ኢዩ። ነዚ ኢዩ እውን ገብሩ ህዝቢ ትግራይ ዝተቐለበሎም ዕላማታትን ዝሓፈሱም ዓወታትን ተቐቢሉን ኣኸቢሩን ኣብ ህወሓት ውሽጣዊ ኣካይዳን ፀገማት ኣተኣላልያን ሳዕቤኖምን ብመረዳእታ ኣደጊፉ ስለዘሰፈረ ከም ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ዘናሸወ ተገይሩ ዝውቀስ ዘሎ።

ኣብ እዋን ወራር ሻዕቢያ ናይ ዩኒቨርሲቲ ተማሃሪይ ኢዩ ነይረ። ሻዕቢያ ኣብ ባድመ ምስተሸነፈ ንሓደ ነቱ ኣብ ስልጣን ዘሎ ሓይሊ ዝቃወም ወዲ ክፍለይ እንኳን ዓሓጎና ይብሎ። ንሱ ድማ ኣነውን ታሓት ኢዩ፤ ምኽንያቱ ድማ ዋላ ተጋሩ ኣንሕና ዝመራሕናዮ ውግእ ኢዩ ኢልኩም ዘይኣንሕና ጅግና የለን ዝብል ዕቡይነትኩም ከምዝውሰኹ ተፈለጥኩውን፣ ተተሸኒፍና ግና ናይ ዓዲ ናይ ኩላትና ውርደት ስለዝኾነ ኢዩ ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣሸንፉ ባድመ ናፃ ብምውፅኣ ብጣዕሚ ዘኸነሰኒ ይብለኒ። ከምኡውን ኣብዙ ቀረባ እዋን ኣብ ዩኒቨርሲቲ ተጋሩ ካልአት ይንፅቑ፣ ይፀልኡ ኢዮም ዝብል መረዳእታ ዝበልዎ ናይ ሓደ ወዲ ወፃኢ(ጓልውን ትኹን ትኸእል-ኣየገረኹን) ፅንፍት ኣብ ክፍሊ የቐርቡ። እዚ ዝተገደበ ምስቶም ተማሃሮ ሓቢሩ ዝምሓር(PHD) ዓርኪይ ድማ ናይ ገብሩ መፅሓፍ ኣምፂኡ እቲ ተቐርብዎ ዘለኹም ናይ መንደር ወግዲ ኢዩ፣ ተጋሩ ኣብ ካልአት ህዝብታት ዘለዎም ዕላዊ Mainstream ኣረኣኢ እዙይ ኢዩ ዝመሰል ኢሉ ካብቱ መፅሓፍ ቆንጢሩ ኣንቢብሎም። ጆቤ ግና ንገብሩ ስምም ተፀዊዑ ዘይፈልጥ ዝብታት/ብሄረሳባት ኣጀገንካ ኢሉ ይኸሶ። ከምኡውን ናይ ብኣዴን/ኢህዴንን ናይ ቀድሞ ሰራዊትን ኣባላት ዝነበሩ ወታደራዊ አመራርሓታት ነፃልካ ኣምጊስካ እንትብሎ ነቲ ልምዳት ትግራይ ዘይወሓጠሉ ኣዲሱ ለገሰ ድማ ብሕማቕ አልዒልካዮ ኢሉ ይነቕፎ።

ሓደ ናይ ፊስ ቡክ መሓዛና ናይ ገብሩ መፅሓፍ ሻዕቢያ፣ ደምበ ትምክሕቲን ህወሓትን ፀሊእም፣መንኹን ይፈትዎ ይኹን? ዝብል ሕቶ ሸው የብልዎ እታ መፅሓፍ ኣይንብብኩምን ነይረኹም እርግፃኛ ኮይነ ምንጋር ስለዘፀገመለይ ምናልባት ህዝቢ ትግራይ ይፈትዎ ይኹን ዝብል ርኢቶ ይህብ። ንሱ ድማ ቅብል ኣቢሉ ኣነውን ከምኡ ኢዩ ዝመሰለኒ ዝብል መልሲ የስዕብ። ቅድም ከምዝበልኩም ገብሩ ንቃልሲ ህዝቢ ትግራይ(ዳግማዊ ወያነ) ቅርባ ኣትሒዝዎ ኢዩ። ዝሸነፈ ናሽኳዕካ፣ ዝወፅእ እናመዘዝካ ነቲ መፅሓፍ ምምዕባልን ምግፋሕን ድማ ናይ ካልአትና እውን ግደ ይኸውን። ታሪኽ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይን ህወሓትን ኣብ ሓደ Memoir ተፃሒፉ እይውዳእን። ካብዙይ ሓሊፉ ግና ገብሩ ንህዝቢ ትግራይ ፍሉይ ተጠቃማይ ኢዩ ዝብሉ መረሕቲ ህወሓት፣ ብኣዴንን ደምበ ትምክሕትን ብመረዳእታ ኣደጊፉ ኣቃሊዑ ኢዩ። ከምኡውን ንፖለቲካዊ ውድብ ተይኮነስ እቲ ፖለቲካዊ ውድብ ዝወፅኡ ማሕበራዊ መሰረት ዝኾነ ህዝቢ ትግራይ ዓላማ ነይሮም ዝንቀሳቑሱ ናይ ደምበ ትምክሕቲ ፖለቲካዊ ሓይልታት እውን ኮኒኑ ኢዩ። ስለዚ እታ መፅሓፍ ንደምበ ትምክሕቲ(የመናይ ሓይልታት) ኢዩ ተፃሒፉ ዝብል ናይኒ ጆቤ ክሲ ካብይ ከምዝብገስ ግልፂ ኣይኮነን። ካብቶም ሓጢያታት ሓደ ነይሩ ጆቤ ዘቐርቦም ዓረና ብሊበራል ዴሞክራሲ ምእማኑ ኢዩ። ጆቤ ኣብዙይ ዝፈፀሞም ጌጋታት ብዙሓት ኢዮም። ሓደ ካብ ማሌሊት ዝወረሱ ብዘይካ ናተይ ካሊእ መገዲ ጥፍኣት ኢዩ ዝብል ኢዩ ኣንፀባርቐ። እዙይ ብምንታይ ይግለፅ ንዝብል ገብሩ ወያናይ ዴሞክራሲ ነፃጉ ብሊበራል ዴሞክራሲ ብምእማኑ ጆቤ ብሊበራል ዴሞክራሲ ምስተጠመቐ እናበለ ከላግፀሉ ይፍትን። ጆቤ ታይ ዓይነት ፖለቲካዊ ኣይዲዮሎጂ ይኸተል እንተልኩምኒ መልሲይ እንድዲ ኢዩ። ምኽንያቱ ድማ ንወያናይ ዴሞክራሲ «እዙይ እዩ ኢልካ ዘይልለ ሓሳብ ኾይኑ»ብምባል ክሃረበሉ እኳ ከምዘፀየፎ ገሊፁ ኢዩ። ነቲ ህወሓት/ኢህዴግ ሓደ ጫፍ ናይ ወያናይ ዴሞክራሲ ናይ ፖለቲካዊ ኢኮኖሚ ኣተሓሳስባ ነይሩ ዘቐርቦ ዘሎ ልምዳታዊ መንግስቲ ድማ ሓንጎፋይ ይብሎ።

ብኸሊእ ገፁ ጀቤ ህዝቢ ትግራይ ምስ ወያኔ ዴሞክራሲን ልምዳታዊ መንግስትን ኢታላሳሰባታት ዝቐረበ ይመስል ካብዙይ ወፃኢ ዝሓሰቡ ከም ፀላእቲ እዩ ዝነፅጎም። ዝኾነ ትግራዊ ይኹን መሰረቱ ኣብ ትግራይ ዝገበረ ፖለቲካዊ ሓይሊ ንትግራይ ይኹን ንኢትዮጵያ ዘዋፅኦ/ዘርብሕ ስርዓት ሶሻሊዝም(ወያኔ ዴሞክራሲ)፣ ሶሻል ዴሞክራሲ፣ ሊበራል ዴሞክራሲ፣ ከምኡውን ሶሻሊስት ኢኮኖሚ(Comand Economy)፣ናፃ ዕዳጋ(Free Market-Capitaliset Economy) ወይ ድማ ዝንቕሎ(Mixed) ኢዩ ኢሉ ክኣምን ይኸእል ኢዩ። ብስርርዕ ተኼድና እውን ቐዳምነት ክወሃቦ ዝግብኦ ዘርፊ ሐርሻ፣ ግልጋሎት ወይ ድማ ኢንዱስትሪ ኢሉ ክሕሰብን መርገቢ ክተሓዝን ይከኣል ኢዩ። እቲ ዝጠቅምን ዘይጠቅምን ናይ ምውሳኔ ድማ ናይ ህዝቢ ስልጣን ይኹን። ፍርዱ/ዳይነቱ ድማ ብናፃን ዴሞክራሲያውን ዝኾነ ናይ መረፃ ከይዲ ይህብ። በክልላዊ ደረጃ ተወዲብካ ምስካልኣት ፖለቲካዊ ሓይልታት ግንባር ፈጠርካ ምቕላስን ክልላውን ሃገራውን መንግስታዊ ስልጣን ምሓዝን፣ ምስካልኣት ግንባር ተይፈጠርካ ክልላዊ መንግስቲ ኣብ ምቕፅፃርን ነቲ ክልል ዝተወሰናሉ ናይ ፌዴራል ቤት ምክርታት ወናብር ምቕፅፃርን፣ ብሃገር ደረጃ ምስተወደቡ ፖለቲካዊ ሓይልታት ብውልቂ ኣባል ኮይንካ ምቕላስን ተጋሩ ክህልውዎም ዝኸእሉ ናይ ውደባ/አወዳድባ ኣማራጫታት ኢዮም። ጀቤ ግና ዓረና ምስካልኣት ውድባት ግንባር ፈጠሩ ምቕላሱ ይኩንኖ። እቲ ዝገርም ድማ ናይ ምስረታ ግንባር ደረጃ እናፈለጠ ብሊበራል ዴሞክራሲን ሶሻል ዴሞክራሲን ብውስን ሓባራዊ መርገቢ/ዕላማ ግንባር ከምስረት ከምዘይኸእል ኣብ ሞንጎ ዓረና፣ ዴሞክራሲያዊ ሕብረትን ኦሮሞ ፌዴራሊስትን ዝተፈጠረ ግንባር ናይ ማይን ዘይትን ውህደት ገይሩ ከባጭወሉ ይፍትን። ገብሩ ኣብ ብሄረሰባት ማዕርነት ምስዝኣምኑ ፖለቲካዊ ውድባት ግንባር ፈጠሩ እናትቐለስ ምዃኑ እናትፈለጠ ጀቤ ምስ የመናይ ሓይልታት ከምዝወገነ ገይሩ ይገልጾ።እቲ ዝገርም ግና ብመሪሕነት ዝተዋሰኸላ ህወሓት ምስን ኣነግ ተይቀረየ ክትሰርሕ ፃዕሪ ትገብር ምንባራ ምርስዑ ኢዩ። ምናልባት ጀቤ ንገብሩ ምስ ደንበ ትምክሕቲ ከፀጋግዎ ዝፍትን ዘሎ ገብሩ ኣብ መስቀል ኣደባባይ ኣብ ዝተገበረ ዋዕላ ኤርትራ ካብ ኢትዮጵያ እንትፍለ ኢትዮጵያ ክትረኽቦ ዝግብኦ ረብሓ ምርግጋፅ ብዘይምኸእሉ ይቐረታ ምሕታቱ ኢዩ። ጀቤ ሃገራዊ ረብሓ ፖለቲካዊ ኣረኣእያን መርገፀን ዝፈጠርም ሓፀራት ተሻጊርካ ብሓባር ተቐሊስካ ዝረጋገፁ ምዃኖም ዘይምእማኑ ተዘይኮይኑ ንሱ ባዕሉ ምልስ ኢሉ እንትራኦ ኤርትራ እንትፍለ ናይ ሰብ ምክሪ ከይንሰምዕ ብዕቡይነትን ድንቁርናን ተሸፊንና ዓሰብ ምትራፍ ብዘይምኸእልና ናይ በዳላይነት ስምዒት ኣትራፊ ክብል ገሊፅዎ ኢዩ። ናይ ቃላት ኣጠቓቕማ ተዘይኮይኑ ናይ በዳላይ ስምዒት እኒህኒ ማለት ይቐረታ ካብ ምሕታት ተፈልዩ ኣይርኣን።

ጀቤ ባዕሉ ካብ ገብሩ ብላዕሊ ተሓላቓይ ብምግባር ምስ ህዝቢ ትግራይ ንምባኣስን ንምጉናይን ንገብሩ ቃልሲ ትግራይ ኣናሽው፣ ኣብ ኢትዮ-ኤርትራ ጦርነት ናይ ተጋሩ ውዕሎን ጀግንነትን ተይገለፀ ተሪፉ እናበለ ይኸሶ እሞ ሕልፍ ኢሉ ድማ ከምዚ ይብል፣ «እቲ ዝገርም ናይ ህዝቢ ትግራይ ተሳትፎ ኣብቲ ዕጥቂ ቃልሲ ብፍላይ ኣብ ገጠር ዝነበረ ብክልተ ሰለስተ ገፅ ጥራሕ ይገልጾ።» ኣብ ናይ ገብሩ መፅሓፍ(7.125-136) ኣብ ትሕቲ 'የህዝብ ድጋፍና ተሳትፎ በትጥቅ ትግሉ' ዝብል ኣርእስቲ ዝሰፈሩ ናይ ከተማ፣ገጠርን ኣብ ወፃኢ ዓድን ዝነበሩ ምንቅስቓሳት ኣብ ምንታይ ኢዮም ክስርዑ ተደልዮም? ኣብ ናይ ጀቤ ፅሑፍ ኣምቢብ ብሪኢትኡ ምስተደናገርኩ ናይ ዓረና ኣባል ረኺብ ውድብኩም ማዓዝ ዲዩ ዝተመስረተ ይብሎ፣ ንሱ ድማ ጥሪ 2000 ዓ/ም ኢዩ ይመስለኒ ይብለኒ። ኣብኣ እናሃለኹ ድማ ናብ ብርሃኑ ደዊሉ 2000 ዓ.ም ምዃኑ የረጋግፅ። ጀቤ ካብይ ኣምጺኦ ዳኣዩ ኣብ 1997 ንቶም ኣንፃር ህዝቢ ትግራይ ዝቐስቅሱ ብጋዜጣኹም ኣቢልኩም ኣቃልዎም እንትብሎ፣ መጀመርታ ናይ ውድብና ዓረና ህልውና ኢና ንርኢ ኣሉኒ ገብሩ ዝበለ? ነቲ ጋዜጣ(ህዝባዊ) ምግልባጡ ግዘ ክረኽቡሉ ኣይከኣልኩን እምበር ኣብቲ እዋን ኣብ ልዕሊ ትግራይ ፅልኣት ዘንፀባርቐ ሓይልታት ዝርዝር ወፃኢ ምንባባይ ይዝክር ኢዩ።